

Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset osana lukiolaisten
urasuunnittelua

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Essi Elomaa & Eeva Rossi

Elokuu 2019

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta Filosofinen tiedekunta		Osasto Kasvatustieteen ja psykologian osasto		
Tekijät Essi Elomaa & Eeva Rossi				
Työn nimi Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset osana lukiolaisten urasuunnittelua				
Pääaine	Työn laji		Päivämäärä	Sivumäärä
Kasvatustiede, ohjaus	Pro gradu -tutkielma	X	7.8.2019	64 + 2 liitettä
	Sivuainetutkielma			
	Kandidaatintutkielma			
	Aineopintojen tutkielma			
Tiivistelmä				
<p>Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, mitä lukiolaiset ajattelevat korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksista ja miten ne heijastuvat lukiossa tehtäviin päätöksiin lukio- ja jatko-opinnoista. Korkeakoulujen opiskelijavalinta on ollut viime vuosina muutoksessa, ja se uudistetaan vuoteen 2020 mennessä siten, että ylioppilastutkintotodistus arvosanoilla on aiempaa suurempi painoarvo korkeakouluun haettaessa. Lukiolaisten urasuunnitteluun liittyvää päätöksentekoprosessia lähestytään kognitiivisen informaatioprosessoinnin teoriaan sekä siltamalliin pohjaten. Tutkimus on toteutettu laadullisen tutkimuksen keinoin. Tutkimuksen aineisto koostuu 57 kirjoitelmasta sekä seitsemästä teemahaastattelusta. Aineisto on kerätty yleislukioista toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoilta syksyn 2018 ja kevään 2019 aikana. Kerätty aineisto on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan lukiolaisten tiedot korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksista olivat suppeita. Pääosin uudistukset merkitsivät lukiolaisille pääsykokeisiin opiskelemisen vähenemistä, mutta myös lisääntyneitä opiskelupaineita lukiossa. Lukiolaisilla on erilaiset valmiudet tehdä urasuuntautumiseen liittyviä päätöksiä lukiossa. He jakautuivat kolmeen eri ryhmään valmiuksiensa mukaisesti: vahvaan, keskivahvaan ja heikkoon urasuunnitteluun. Tulosten mukaan lukiokoulutus ja korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset näyttävät erilaisin merkityksin lukiolaisille omasta urasuunnittelusta riippuen. Vahvan urasuunnittelun omaavat lukiolaiset suunnittelevat lukio-opintonsa myöhemmän korkeakouluun hakeutumisen näkökulmasta. Heikon urasuunnittelun ryhmässä olevat lukiolaiset tekevät ainevalintoja mielenkiinnon kohteisiinsa pohjautuen, suunnittelematta niiden yhteyttä oman tulevaisuuden rakentamiseen. Keskivahvan urasuunnittelun ryhmälle on ominaista tehdä valintoja, joilla saa laajasti parhaimmat mahdolliset pisteet korkeakouluun haettaessa. Tulokset osoittavat, että lukion merkitys on korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten myötä muuttumassa entistä enemmän jatko-opintoihin valmistavaksi koulutukseksi yleissivistävän koulutuksen sijaan.</p>				
Avainsanat Urasuunnittelu, päätöksentekoprosessi, lukio-opiskelu, ohjaus				

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND.

Faculty Philosophical Faculty		School School of Educational Sciences and Psychology		
Author Essi Elomaa & Eeva Rossi				
Title The higher education institutions' student admission reform as a part of high school students career planning				
Main subject		Level		Date
Educational Sciences, Career Counselling		Pro gradu -tutkielma	X	7.8.2019
		Sivuainetutkielma		
		Kandidaatintutkielma		
		Aineopintojen tutkielma		
Number of pages 64 + 2 appendices				
Abstract				
<p>The aim of this study is to examine what kind of thoughts high school students have about the higher education institutions' student admission reform and how they reflect to their in their decisions about high school studies and decisions about postgraduate studies. The higher education institutions' student admission has been under change over the past few years and it will be reformed by 2020. Then the certificate of matriculation will be taken more into account when applying to higher education institutions. The decision making as a part of high school students career planning will be approached through cognitive information process theory and bridge model. The study has been carried out by using qualitative research methods. The data consist of 57 writings and seven theme interviews. The data has been collected from the second- and third-year students in general high schools during autumn 2018 and spring 2019. The collected data has been analyzed by content analysis.</p> <p>The results showed that high school students' knowledge of the higher education institutions' student admission reform is narrow. To high school students the reform means mainly less studying to entrance examinations but also increasing pressure on high school studies. High school students have different abilities make decisions about career planning. The high school students divided into three groups according to their career plans: strong, average and weak career planning. The results show that high school education and the higher education institutions' student admission reform have different meanings depending on student's career planning. Those students who have strong career plan, plan their studies according to later applying to higher education institution. Those students who have weak career plan choose subjects according to own preferences. Those students who have average career plan usually choose subjects that offer best possible points when applying to higher education institution. The results point out that the meaning of high school is under change due to the higher education institutions' student admission reform. High school is changing more to education that prepares for postgraduate studies instead of all-round education.</p>				
Keywords Career planning, decision making process, high school, career counselling				

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	1
2 LUKIOKOULUTUS	4
2.1 LUKIOKOULUTUKSEN TAVOITTEET JA RAKENNE	4
2.2 JATKO-OPINTOIHIN OHJAUS LUKIOSSA.....	7
3 KORKEAKOULUJEN OPISKELIJAVALINTA MUUTOKSESSA	8
3.1 TOIMENPITEET KORKEAKOULUOPINTOIHIN SIIRTÄMISEN NOPEUTTAMISEKSI.....	9
3.2 VALINTAMENETTELYMUUTOKSET	9
3.3 YLIOPIILASTUTKINNON HYÖDYNTÄMINEN OPISKELIJAVALINNASSA	11
3.4 AMMATTIKORKEAKOULUJEN OPISKELIJAVALINTAUUDISTUS	12
3.5 YLIOPISTOJEN OPISKELIJAVALINTAUUDISTUS	13
3.6 YHTEENVETO	14
4 URASUUNNITTELU OSANA NUORUUTTA	15
4.1 NUORTEN URASUUNNITTELU.....	15
4.2 PÄÄTÖKSENTEKO OSANA URASUUNNITTELUA.....	16
5 URASUUNNITTELUUN LIITTYVÄ PÄÄTÖKSENTEKO	19
5.1 KOGNITIIVISEN INFORMAATION PROSESSOINTI -MALLI.....	19
5.2 URAVALINNAN SILTAMALLI	22
6 TUTKIELMAN TOTEUTUS	25
6.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
6.2 AINEISTONKERUU.....	26
6.2.1 Kirjoitelma.....	26
6.2.2 Teemahaastattelu.....	29
6.3 AINEISTON ANALYYSI	32
6.3.1 Laadullinen sisällönanalyysi	32
6.3.2 Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen tässä tutkimuksessa.....	33
7 KORKEAKOULUJEN OPISKELIJAVALINTAUUDISTUKSET LUKION MERKITYKSEN MUUTTAJANA	37
7.1 VALINTAKOELUKEMISEN VÄHENEMINEN JA LISÄÄNTYNEET OPISKELUPAINEET LUKIOSSA	37
7.2 LUKIO TULEVAISUUDEN SUUNNITELMIEN MAHDOLLISTAJANA.....	40
7.2.1 Vahva urasuunnittelu: Kolme vuotta valmistautumista korkeakouluopintoihin	42
7.2.2 Keskivahva urasuunnittelu: Menetty lisäaika pohtia urasuunnitelmaa	45
7.2.3 Heikko urasuunnitelma: Urasuunnitelman ja päätöksenteon vältteleminen	48
7.3 CIP- JA SILTAMALLIN TOIMIVUUS LUKIOLAISTEN AIKAISTETUSSA PÄÄTÖKSENTEKOPROSESSISSA.....	50
7.3.1 CIP- ja siltamallin kriittinen tarkastelu.....	52
8 LUKION MERKITYS MUUTTUU	54
8.1 URASUUNNITTELUN PAKOTETTU AIKAISTUMINEN	54
8.2 ERIARVOISTUVAT LUKIOPOLUT	56
8.3 LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI JA EETTISYYS	58
8.4 LOPPUPÄÄTELMÄT JA JATKOTUTKIMUSIDEOITA	59
LÄHTEET	60

1 JOHDANTO

Korkeakouluihin ja työelämään siirtymistä on pyritty nopeuttamaan jo 1990-luvun puolesta välistä asti (Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 11). Viimeisimpinä keinoina Suomen kaksi edellistä hallitusta ovat pyrkineet nopeuttamaan siirtymiä toiselta asteelta korkeakouluun ensikertalaisikiintiön ja ylioppilastodistuksen tehokkaamman hyödyntämisen keinoin (HE 44/2012; Valtioneuvoston kanslia 2015, 18). Näiden yhteiskunnallisten uudistusten myötä lukiolaisten urasuunnitelmat ja päätökset tulevaisuudesta ovat siirtyneet yhä aiemmaksi. Uudistusten syynä on julkisen talouden kestävyuden varmistaminen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 7). Myös aiemmat tutkimukset aiheesta ovat keskittyneet pitkälti siirtymien nopeuttamisen onnistumiseen, ja lukiolaiset siinä sivussa ovat jääneet ulkopuolelle (mm. Ahola ym. 2018; Hautamäki, Säkkinen, Tenhunen, Ursin, Vuorinen, Kamppi & Knubb-Manninen 2012; Herranen 2014).

Suomen virallisen tilaston (2018, 1) mukaan 75 prosenttia uusista ylioppilaista haki jatko-opintopaikkaa heti valmistumisen jälkeen, mutta vain 28 prosenttia pääsi jatkamaan opintojaan korkeakouluun samana vuonna. Uudistusten tarkoituksena on saada ylioppilaat aiemmin jatko-opintojen pariin ja sitä kautta työllistymään nopeammin. Kuitenkin jatko-opintojen ulkopuolelle jääneiden uusien ylioppilaiden määrä on kasvanut 15 prosenttia kymmenen vuoden aikana. (SVT 2018.)

Mediassa on puhuttu paljon korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksista viimeisten vuosien aikana. Otsikot aiheesta ovat olleet jopa hyvin dramaattisia ja huomiota herättäviä, joskin se on myös median tarkoitus. Lukiolaiselle voi olla haasteellista löytää itselleen merkittävä ja oikea tieto tämän kaiken tietotulvan keskeltä. Lukiolaisen tulisi voida keskittyä lukio-opintoihin, mutta samalla mediassa toistetaan valintojen merkitystä tulevaisuudelle ja kuinka

niiden tulisi olla jo tehty. Muun muassa MTV:n uutisten otsikko 19.1.2019 ”tuleva korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus hämmentää koulumaailmaa – virheille ei tässä systeemissä jää varaa” voi luoda paineita lukiolaiselle siitä, että hänen tulisi tehdä ehdottoman oikeita ratkaisuja tulevaisuudelle. Myös matematiikan merkitystä korkeakouluun hakiessa korostetaan mediassa entisestään, esimerkiksi YLE:n uutinen 8.5.2017 ”Tutkimus: Lukion pitkä matematiikka on lähes 90-prosenttinen tae opiskelupaikasta”. Otsikoista voi saada käsityksen, että ilman pitkän matematiikan opiskelua korkeakouluun pääseminen jää haaveeksi. Myös Helsingin Sanomien (20.4.2019) tekemän selvityksen mukaan lukiolaiset lukevat pitkää matematiikkaa turvatakseen pääsytensä korkeakouluun.

Näiden median luomien mielikuvien ja Suomen hallitusten tekemien uudistusten myötä olemme kiinnostuneita siitä, millaisia merkityksiä lukiolaiset antavat korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksille ja miten nämä uudistukset konkretisoituvat lukiolaisille. Lisäksi olemme kiinnostuneita siitä, kuinka uudistukset näyttäytyvät osana lukiolaisten urasuunnittelua ja siihen liittyvää päätöksentekoprosessia. Tutkimuksemme tarkoituksena on saada tietää, mitä lukiolaiset ajattelevat tämän myllerryksen keskellä omista lukio-opinnoistaan ja tulevaisuudensuunnitelmistaan. Tutkimuksemme kohdejoukkona ovat toisen ja kolmannen vuosikurssin lukiolaiset yleislukioista. Aineisto on kerätty sekä kirjoitelmien että haastatteluiden muodossa. Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, jossa on hyödynnetty laadullista sisällönanalyysia. Tutkimus on toteutettu toukokuun 2018 ja toukokuun 2019 välillä. Lainsäädäntö lukiolain osalta sekä korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset ovat parhaillaan muutoksien alaisina, mikä on osaltaan vaikuttanut tutkimuksemme tekoon. Olemme toteuttaneet tutkimuksen tämän hetkisen lainsäädännön ja tietojen valossa.

Tutkimus koostuu kahdeksasta luvusta. Johdannon jälkeisessä luvussa käsittelemme lukiota oppilaitoksena sekä sen rakennetta ja tavoitteita. Kolmannessa luvussa esittelemme korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksiin vaikuttaneet syyt sekä merkittävimmät uudistukset. Luvussa neljä käsittelemme nuoruuteen kuuluvaa urasuunnittelua ja siihen liittyvää päätöksentekoa, jonka jälkeen viidennessä luvussa käsittelemme tutkimuksemme teoriapohjan. Teorian tutkimuksessa toimii Gary Petersonin, James Sampsonin, Janet Lenzin ja Robert Reardonin (2002) kehittämä kognitiivinen informaation prosessointi, josta esittelemme ensin CIP-mallin ja siihen kuuluvan CASVE-syklin. Lisäksi esittelemme Jukka Lerkkasen (2011b) luoman päätöksentekoprosessia tukevan siltamallin, joka perustuu kognitiivisiin

urateorioihin. Kuudes luku kuvaa tutkimuksen toteutusta sisältäen tutkimuskysymykset, aineiston keruun sekä aineiston analyysin. Seitsemännessä luvussa esittelemme tutkimuksen tulokset ja peilaamme tuloksia kognitiivisen informaation prosessoinnin malliin sekä silta-malliin. Viimeisessä luvussa pohdimme tutkimuksen keskeisiä tuloksia ja käsittelemme tutkimuksen luotettavuutta sekä eettisyyttä.

2 LUKIOKOULUTUS

Lukio on yksi toisen asteen koulutusvaihtoehtoista, jonka voi suorittaa peruskoulun oppimäärän suoritettua ja sinne hakeutuu yli puolet yhdeksäsluokkalaisista (SVT 2018, 2). Lukion tehtävänä on lukion opetussuunnitelman perusteiden (2015, 12) mukaisesti toimia laaja-alaisesti yleissivistyksen vahvistajana. Lukiokoulutuksen tavoitteena on lukiolain 2 §:n mukaan tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi, sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Lisäksi lukiokoulutus antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Tämän ohella koulutuksen tulee tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana. (Lukiolaki 1998/629 § 2.) Tuonoson (2016, 104) tutkimuksen mukaan lukiota pidetään itsensä etsimisen sekä tulevaisuuden haaveammatin löytymiselle tarjottuna lisäaikana.

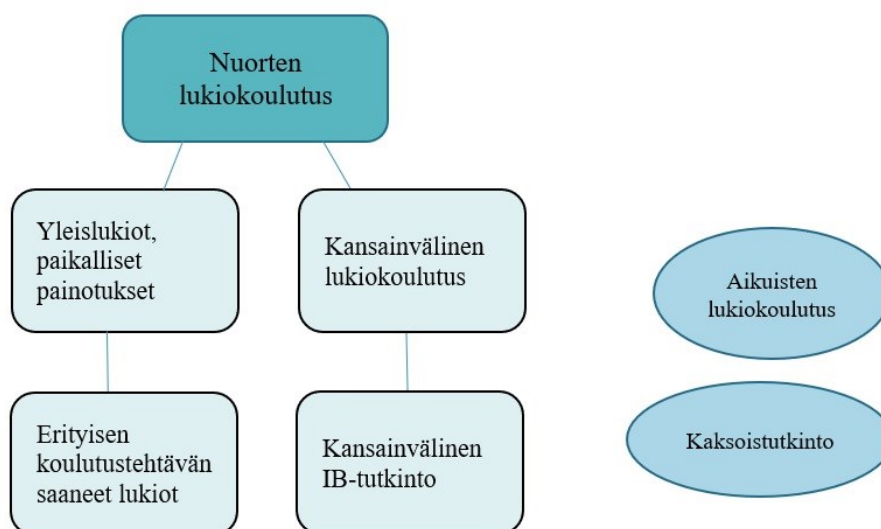
Nykymuotoisen lukion voi suorittaa monin eri tavoin ja eri ikävaiheissa, mutta keskitymme tutkielmassamme nuorille suunnattuun lukiokoulutukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2019) mukaan uusi lukiolaki tulee voimaan 1.8.2019. Kuitenkin tätä tutkimusta tehtäessä voimassa on vielä vanha laki, ja avaamme lukiota sen mukaisesti.

2.1 Lukiokoulutuksen tavoitteet ja rakenne

Lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaan (2015, 12) lukiokoulutus antaa jatko-opintovalmiudet korkea-asteelle sekä lukion oppimäärään perustuvaan ammatilliseen koulutukseen. Myös lukiolain mukaan lukiokoulutuksen tulee antaa opiskelijalle valmiudet opiskella yliopistossa, ammattikorkeakoulussa ja lukion oppimäärään perustuvassa ammatillisessa

koulutuksessa (Lukiolaki 1998/629 § 1). Lukiokoulutukseen valikoituminen on riippuvaista peruskoulun päättötodistuksen arvosanoista (Opetushallitus 2015, 12).

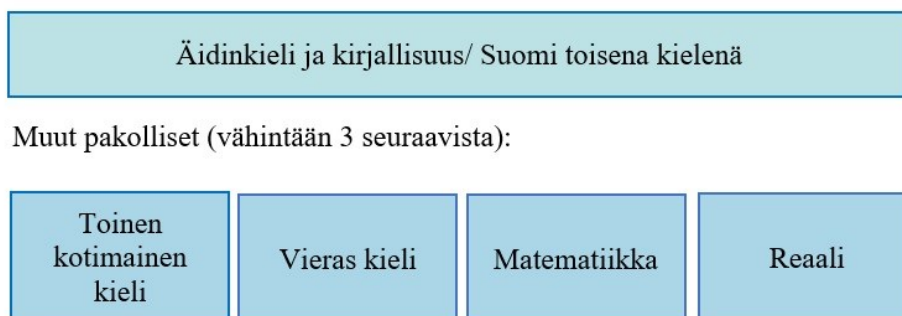
Lukiokoulutukseen voi osallistua joko lukiossa, aikuislukiossa tai muussa lukiokoulutuksen järjestämisluvan saaneessa oppilaitoksessa (kuvio 1). Myös erillisillä kokeilla on mahdollisuus suorittaa lukiokoulutus. Keskimäärin lukiokoulutus on kolmivuotinen, mutta lyhentämis- ja pidentämismahdollisuudet takaavat yksilöllisen koulutuksen, kuitenkin enintään neljässä vuodessa. Nuorille suunnatussa lukiossa on käytössä kurssijärjestelmä, jossa lukuvuosi jakaantuu jaksoihin ja jokaisessa jaksossa suoritetaan keskimäärin 5-6 kurssia. Näiden lisäksi on säädetty vähimmäiskurssimäärä, joka tulee suorittaa, jotta on suorittanut lukion oppimäärän: 75 kurssia tai aikuisilla 44 kurssia. (Opetushallitus 2015, 17.) Opetushallituksen (2018a) mukaan suomalaisesta lukiosta puhutaan luokattomana oppilaitoksena. Tämä tarkoittaa sitä, että jokainen opiskelija voi valita kurssitarjottimesta itseään kiinnostavat kurssit, joskin tietyin ehdoin. Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2015, 17) mukaan kurssit jakautuvat pakollisiin, syventäviin ja soveltaviin opintoihin. Pakollisilla kursseilla tarkoitetaan kaikille yhteisiä, lukion opetussuunnitelman perusteisiin kirjattuja kursseja, joita on 47 tai pitkän matematiikan valinneilla viisi enemmän, eli 52. Syventävät kurssit ovat valinnaisia, pakollisiin opintoihin liittyviä jatkokursseja, joita opiskelijan tulee valita vähintään kymmenen. Osaan syventävistä kursseista on opetussuunnitelman perusteissa luotu raamit ja näiden lisäksi on mahdollista olla koulukohtaisia syventäviä kursseja. Sama periaate koskee myös soveltavia kursseja, joista osa on koulukohtaisia ja osa opetushallituksen ennalta laa- timilla opetussuunnitelmilla, esimerkiksi lukiodiplomit. (Opetushallitus 2015, 17.)

KUVIO 1 Lukiokoulutuksen vaihtoehdot (Opetushallitus 2015, mukailten)

Hautamäen, Säkkisen, Tenhusen, Ursin, Vuorisen, Kampin & Knubb-Mannisen (2012, 15) mukaan ylioppilastutkinto on aikanaan luotu korkeakoulujen opiskelijavalintoja varten. Sen tarkoituksena oli selvittää, hallitseeko hakija tarvittavat taidot yliopisto-opintoihin. Nykyisin lukiokoulutuksen päätteeksi on mahdollista suorittaa ylioppilastutkinto, joka antaa yleisen kelpoisuuden jatko-opintoihin hakeutumiselle (Opetushallitus 2018b; Lukiolaki 1998/629, 18§). Lukiolain (1998/629, 18§) mukaan tutkinnon avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyys. Tuonosen (2016, 106) mukaan lukiolaiset pitävät ainevalintojaan merkityksellisenä osana tulevaisuuden suunnitelmiaan. Onnistumisen kirjoituksissa koetaan antavan laajemmat mahdollisuudet päästä jatko-opiskelemaan (Tuononen 2016, 106).

Ylioppilaskirjoituksissa opiskelijan on suoritettava vähintään neljä koetta, joista yksi on äidinkieli ja kirjallisuus ja loput kolme ovat vapaasti valittavia (kts. kuvio 2). Kokeita on mahdollista suorittaa kaksi kertaa vuodessa, syksyllä ja keväällä. Kaikkia kokeita ei tarvitse tehdä samalla kertaa, vaan ne voidaan suorittaa hajautetusti korkeintaan kolmella peräkkäisellä kerralla. Kun opiskelija on suorittanut kokeensa hyväksytysti, hän saa ylioppilastodistuksen. Ennen ylioppilastodistuksen saamista, opiskelijan tulee olla suorittanut lukion oppimäärän. (Opetushallitus 2018b; Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä 2005/672, 1b§)

KUVIO 2 Ylioppilastutkintoon kuuluvat pakolliset kokeet. (Opetushallitus 2018b, mukaillen)

Uusi lukiolaki tulee voimaan 1.8.2019. Sen tavoitteena on lisätä lukion houkuttelevuutta yleissivistävänä ja jatko-opintokelpoisuuden tuottavana koulutuksena. Uuden lukiolain tarkoituksena on vahvistaa koulutuksen laatua, oppimistuloksia ja sujuvoittaa siirtymiä lukiosta korkeakouluihin. Näihin tavoitteisiin päästäkseen luodaan yksilöllisempiä ja joustavampia opintoja, lisätään tukea ja ohjausta sekä toteutetaan tiiviimpää yhteistyötä korkeakoulujen

kanssa. Uudistuksen myötä kurssimuotoinen opiskelu vaihtuu opintopistemuotoiseen opiskeluun, kuitenkin niin, että opintojen määrä tulee pysymään samana. Korkeakoulujen kanssa tehtävä yhteistyö näkyy muun muassa siten, että osa lukio-opinnoista on järjestettävä yhteistyössä korkeakoulujen kanssa. Ylioppilastutkinto muuttuu siten, että vähimmäismäärä kirjoitettaville aineille tulee olemaan viisi. Kokeet muuttuvat oppiainerajat ylittäväksi kokeiksi ja niitä voi uusia useammin kuin aiemmin. Lisäksi englanninkielinen YO-tutkinto tulee mahdolliseksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019.)

2.2 Jatko-opintoihin ohjaus lukiossa

Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2015, 18, 218) mukaan lukion ohjaustoiminta muodostaa kokonaisuuden, jonka tarkoitus on tukea opiskelijaa niin lukioaikana kuin siirtävävaiheissa sekä kehittää opiskelijan valmiuksia tehdä valintoja ja ratkaisuja koskien koulutusta ja tulevaisuutta. Ohjausta järjestetään eri muodoissa, kuten kurssimuotoisena opetuksena, henkilökohtaisena ohjauksena tai pienryhmäohjauksena. (Opetushallitus 2015, 19.)

Tavoitteina opinto-ohjaukselle on muun muassa opiskeluvälineiden kehittäminen, opiskelijan tiedonhakutaitojen vahvistaminen ja jatko-opintomahdollisuuksien kartoittaminen. Näitä taitoja harjoitetaan kahdella pakollisella opinto-ohjauksen kurssilla; OP1: minä opiskelijana sekä OP2: Jatko-opinnot ja työelämä. (Opetushallitus 2015, 218-219.) Kojon (2010, 32) mukaan yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat osaksi lukiolaisten tulevaisuuden suunnitelmia joko tiedostetusti tai tiedostamatta. Lukiolaiset ovat vasta rakentamassa identiteettiään, joten he ovat hyvin hauraita muuttuvassa ympäristössä tulevaisuuden rakentamisen suhteen (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017, 159).

Henkilökohtaisessa ohjauksessa opiskelija voi yhdessä opinto-ohjaajan kanssa keskustella urasuunnitelmista, jatkokoulutusvaihtoehdoista sekä muista yksilölle merkittävistä elämän ja tulevaisuuden asioista. Lukio-opintojen aikana laaditaan ohjaushenkilöstön tuella henkilökohtainen suunnitelma lukio-opintojen etenemisen tueksi sekä ylioppilastutkintosuunnitelma. Lukiossa tulee myös tehdä jatko-opinto- sekä urasuunnitelma. (Opetushallitus 2015, 19.) Hautamäen ym. (2012, 53) mukaan lukiolaiset toivovat, että he saisivat opinto-ohjaajalta tukea kurssivalintoihin jo lukion aloitusvaiheessa, jotta he tekisivät oikeita valintoja tulevaisuuden suunnitelmiansa kannalta ja ymmärtäisivät niiden merkityksen.

3 KORKEAKOULUJEN OPISKELIJAVALINTA MUUTOK- SESSA

Lukion jälkeisiä välivuosia on pyritty vähentämään jo 1990-luvun puolesta välistä lähtien. Merkittävimpänä syynä on ollut korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttaminen ja pidempien työurien saavuttaminen julkisen talouden kestävyuden varmistamiseksi (Ahola, Asplund & Vanhala 2018, 11; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 7.) Kaksi viimeistä Suomen hallitusta ovat tehneet tämän toteutumiseksi muun muassa seuraavia uudistuksia korkeakoulujen opiskelijavalintaan: ensikertalaiskiintiö sekä ylioppilastodistuksen tehokkaampi hyödyntäminen opiskelijavalinnassa. Tässä luvussa esittelemme näiden uudistusten taustaa ja niiden toteutumista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön (2016, 8) mukaan koulutuspaikoista ei pitäisi olla periaatteessa pulaa, esimerkiksi vuonna 2016 korkeakoulutukseen oli avoinna 51 400 opiskelupaikkaa. Korkeakouluihin hakeutui ylioppilastutkinnon suorittaneita 30 649 ja ammattikoulusta 7 553 opiskelijaa. Näiden lukujen puitteissa korkeakouluihin olisi jokaisella halukkaalla toisen asteen suorittaneella mahdollisuus päästä. Hakijat eivät kuitenkaan muodostu ainoastaan juuri toiselta asteelta valmistuneista opiskelijoista, vaan hakijoita on myös aiempina vuosina ilman opiskelupaikkaa jääneistä opiskelijoista, toista tutkintoa tavoittelevista tai esimerkiksi työelämästä koulutukseen hakeutuvia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 8.) Hautamäen ym. (2012, 36) mukaan korkeakouluihin haetaan yleisesti useammin kuin kerran, suurin osa kolmesti. Tässä luvussa esittelemme ensin hallitusten tekemiä toimenpiteitä korkeakouluihin sekä työelämään siirtymisen nopeuttamiseksi. Tämän jälkeen keskitymme konkreettisiin uudistuksiin liittyen korkeakoulujen opiskelijavalintaan lukiolaisen näkökulmasta.

3.1 Toimenpiteet korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi

Vuonna 2012 pääministeri Jyrki Kataisen hallitus teki esityksen eduskunnalle yliopistolain, ammattikorkeakoululain sekä opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annettujen lakien muuttamiseksi. Hallitus esitti muutoksia korkeakoulujen hakumenettelyihin ja opiskelijavalintaan, jotta pääsy korkeakouluopintoihin sujuvoituisi. Esityksen mukaan yliopistolakiin ja ammattikorkeakoululakiin ehdotettiin lisättäväksi säännökset ensikertalaiskiintiöstä, jonka käyttö astui lain mukaan voimaan vuoden 2016 yhteishaussa. (HE 44/2012; Ammattikorkeakoululaki 932/2014, 28 §; Yliopistolaki 558/2009, 36 §.) Hallituksen esityksen tavoitteena oli alentaa korkeakouluopintojen aloittamisikää sekä kohdentaa opiskelupaikat paremmin, ja tätä kautta vaikuttaa esimerkiksi työmarkkinoille siirtymisen nopeutumiseen. Ilman korkeakoulupaikkaa olevien mahdollisuuksia hakea ja päästä korkeakouluun haluttiin parantaa ja tätä kautta vaikuttaa koulutuksen tasa-arvoisuuden kasvuun. (HE 44/2012.)

Myös seuraava hallitus ryhtyi toimiin, jotta jatko-opintoihin ja työelämään siirtyminen nopeutuisi. Pääministeri Juha Sipilän hallitus määrittäi hallitusohjelmaansa vuonna 2015 viisi painopistealuetta, joita konkretisoivat 26 kärkihanketta. Yksi painopistealue hallitusohjelmassa on osaaminen ja koulutus, jonka mukaan tähdätään muun muassa siihen, että Suomessa vuoteen 2025 mennessä koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten määrä on vähentynyt ja koulutuksen keskeyttäneiden määrä laskenut. Tämän painopistealueen alla on kuusi eri kärkihanketta, joista yksi on työelämään siirtymisen nopeuttaminen. Kärkihankkeen tavoitteena on tehdä opintopoluista joustavammat ja pidentää työuria. Lisäksi tavoitteena on, että nuoret siirtyvät aiempaa nopeammin jatko-opintoihin. (Valtioneuvosto 2018; 7, 19, 22.) Tämän lisäksi uudistusten tavoitteena on, että vuonna 2030, 50 prosenttia nuorista (25-34v) ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018).

3.2 Valintamenettelymuutokset

Keväällä 2016 yhteishaussa tuli voimaan laki ensikertalaiskiintiöstä, jolloin korkeakoulujen tuli varata tietty osa koulutusten aloituspaikoista ensimmäistä tutkintoaan suorittamaan hakkeville hakijoille. Korkeakoulut ovat voineet ottaa kiintiöt käyttöön jo vuodesta 2014 alkaen,

mutta ne tulivat pakollisiksi vasta vuonna 2016. Kiintiöiden koko on korkeakoulujen päätettävissä. Tämän uudistuksen tarkoituksena oli, että lukiolaiset pääsisivät aiempaa nopeammin korkeakoulutukseen ja hakijat pohtisivat tarkemmin paikan vastaanottamista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 18-19; Ahola ym. 2018, 19.)

Sakari Aholan, Rita Asplundin ja Pekka Vanhalan vuonna 2017 tekemä tutkimus korkeakouluihin sijoittumisesta osoitti, että aiemmin tehdyt toimet eivät ole olleet riittäviä, sillä vain noin kolmasosa hakijoista sai paikan korkeakoulusta. Näitä toimia ovat olleet muun muassa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteinen yhteishaku, ensikertalaisikiintiöt sekä siirtohaut koulutuksesta ja korkeakoulusta toiseen. Syynä tähän on ollut muun muassa se, että valtaosa hakijoista on ensikertalaisia hakijoita, jolloin kiintiöt eivät vaikuta heidän mahdollisuuksiinsa päästä korkeakouluun. (Ahola ym 2018, 11.)

Juha Sipilän hallituksen mukaan oli ryhdyttävä lisätoimiin, jotta nuoret saataisiin aiemmin korkeakouluopintojen ja työelämän pariin. Kärkihankkeen tavoitteen, nopeamman valmistumisen ja työelämään siirtymisen, toteutumiseksi hallitus määrätti, että korkeakoulujen valintakoemenettelyä on uudistettava (Valtioneuvoston kanslia 2015, 18). Hallitus määrätti toimintasuunnitelmassaan, että Opetus- ja kulttuuriministeriö yhdessä korkeakoulujen kanssa käynnistää prosessin, jossa korkeakoulut uudistavat valintakoemenettelyjään siten, että nuoret saataisiin siirtymään nopeammin toiselta asteelta korkeakouluihin. Tämän uudistuksen tavoitteena on vähentää tarpeettomia välivuosia sekä aikaistaa korkeakouluopintojen aloittamista. Hautamäen ym. (2012, 42) tutkimus osoitti, että merkittävimpana syynä lukio-koulutuksen jälkeisille välivuosille on muun muassa työt, tietämättömyys mieluisasta opiskelualasta sekä opiskelumotivaation puute. Lisäksi välivuosi lisää opiskelumotivaatiota, mikä näkyy korkeakouluun pääsynä. (Hautamäki ym. 2012, 42.)

Sipilän hallituksen toimintasuunnitelman mukaan ylioppilastutkintolautakunnan ja korkeakoulujen tuli lisäksi laatia toimenpideohjelma, jotta ylioppilastutkintoa voidaan hyödyntää paremmin valintamenettelyssä. (Valtioneuvoston kanslia 2016, 38.) Nivelvaihe toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulutuksen välillä sekä korkeakoulujen sujuva opiskelijavalinta ovat oleellisia osia työelämään siirtymisen nopeuttamisen näkökulmasta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 7.) Aholan ym. (2018, 43) tutkimus osoitti lisäksi, että korkeakoulun suorittaa nopeammin suoraan lukiosta tulleet opiskelijat kuin vanhemmat opiskelijat,

mikä osaltaan lisää koulutukseen sijoittumista nopeuttavien politiikkatoimien tärkeyttä valtion näkökulmasta.

3.3 Ylioppilastutkinnon hyödyntäminen opiskelijavalinnassa

Koska aiemmat uudistukset korkeakouluihin hakeutumisessa eivät olleet riittäviä, uusien uudistusten tarkoituksena on, että vuonna 2020 valtaosa opiskelupaikoista täytetään ylioppilastutkinnon arvosanojen sekä ammatillisen perustutkinnon arvosanojen perusteella. Mikäli tämän lisäksi pidetään pääsykokeita, niiden tulee olla sellaisia, etteivät ne edellytä pitkää valmistautumista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.) Valintamenettelyjen tulee tavoitella seuraavia tavoitteita: hakijoiden ja korkeakoulujen toiveet toteutuvat niin hyvin kuin mahdollista, valintajärjestelmä on oikeudenmukainen, hakijoille annetaan riittävästi uusia mahdollisuuksia sekä valintajärjestelmän tulisi olla mahdollisimman tehokas (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 7-8).

Korkeakouluopintojen kelpoisuuden perustana on aiempi koulutus sekä sen tuottama osaamistaso, joten myös opiskelijavalinnan tulisi Opetus- ja kulttuuriministeriön (2016, 9) mukaan perustua tähän toisen asteen koulutuksessa saavutettuun osaamistasoon, ei korkeakouluopintojen sisältöihin, joita pääsykokeita varten opiskellaan. Tämän vuoksi ylioppilastutkinto on paras lähtökohta opiskelijavalinnoille tasa-arvon näkökulmasta, sillä se on alueellisesti kattavasti järjestetty ja arvostelujärjestelmältään yhdenmukainen kaikille. Tavoitteena tulisi yksilön, yhteiskunnan ja korkeakoulun resurssien käytön kannalta olla se, että useampaan korkeakouluun tulisi voida hakeutua yhdellä osaamisen näytöllä, mihin ylioppilastutkinnon hyödyntäminen antaa hyvän lähtökohdan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 9.)

Ylioppilastutkinnoissa menestyminen korreloi suoraan yliopistossa opiskeluun Hautamäen ym. (2012, 36) mukaan. E:n tai L:n kirjoittaneista 90% opiskeli yliopistossa neljän vuoden kuluttua ylioppilaskirjoituksista, kun A:n tai B:n kirjoittaneista vain 37%. Hautamäen ym. tutkimus (2012, 42) osoitti myös, että pääsykokeella tulisi olla merkittävin rooli jatkokoulutukseen valittaessa. Usein pääsykokeissa joutuu käymään muutamana vuonna ennen kuin ovet korkeakouluopintoihin avautuvat, etenkin mikäli suositut alat, kuten oikeustiede tai lääketiede, kiinnostavat. Lisäksi tutkimus osoitti, että jatkokoulutusvalmiudet olivat parantuneet hakijoilla hakukertojen välissä muun muassa motivaation kasvun vuoksi. (Hautamäki

ym. 2012, 42-44.) Pääsykokeisiin valmistautuminen edellyttää hakijan tutustumaan tuleviin opintoihin. Osakseen pääsykokeet mittaavat myös hakijan sinnikkyyttä ja sitoutumista, jotka ovat oleellisessa roolissa yliopisto-opinnoissa pärjäämisessä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 9)

3.4 Ammattikorkeakoulujen opiskelijavalintauudistus

Ammattikorkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämishanke 2017-2019 koostuu neljästä hankkeesta (taulukko 1): todistusvalinnan kehittäminen, valintakokeiden kehittäminen ja digitalisointi, muiden osaamisperustaisten valintatapojen kehittäminen ja opiskelijavalintoihin liittyvän ohjauksen ja viestinnän kehittäminen. Hankkeessa tärkeänä prioriteettina välittyy kustannustehokkuuden lisääminen. (AMK-opiskelijavalinnat 2019)

Todistusvalinnan kehittäminen	Valintakokeiden kehittäminen ja digitalisointi	Muiden osaamisperustais-ten valintatapojen kehittämisen	Opiskelijavalintoihin liittyvän ohjauksen ja viestinnän kehittäminen
-Todistusvalintojen lisääminen -Uusi pisteytysmalli ylioppilastutkinnon ja ammatillisen tutkinnon perusteella tehtäviin todistusvalintoihin. -Käyttöön kevät 2020	- Digitaalinen, yhtenäinen, valtakunnallinen valintakoe -Huomioidaan eri alojen edellytykset (hakija suorittaa osiot, jotka kuuluvat hänen hakukohteisiinsa) - Käyttöön syksy 2019	- kansallisesti käytettävät järjestelmälliset mallit	-Selkeämpi - Riittävän tiedon jakaminen. -Huomioidaan uudistuvat viestintäkanavat

Taulukko 1. Ammattikorkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämishanke 2017-2019, osahankkeet. (AMK-opiskelijavalinnat)

Ylioppilastutkinnon perusteella tehtävää todistusvalintaa on kehitetty siten, että valinnassa pisteytetään viisi ainetta, mutta opiskelemaan voi päästä myös neljän aineen pisteillä. Todistusvalinnassa huomioidaan aina äidinkieli, matematiikka sekä vieras- tai toinen kotimainen kieli, mikäli nämä aineet on kirjoitettu. Lisäksi huomioidaan kaksi reaaliainetta, parhaiden pisteiden mukaan. Reaaliaineet arvostellaan yhdenvertaisesti siten, että tietystä arvosanasta saa tietyn määrän pisteitä ammattikorkeakouluun hakiessa. Matematiikan ja kielten kohdalla saa enemmän pisteitä, mikäli oppiaine on kirjoitettu pitkänä. Uudistettu todistusvalinta otetaan käyttöön kevään 2020 yhteishaussa. (AMK-opiskelijavalinnat 2019; Opintopolku 2019a.)

3.5 Yliopistojen opiskelijavalintauudistus

Yliopistojen opiskelijavalintauudistus jakautuu seuraaviin osahankkeisiin: lääketieteellisten alojen yhteisvalinta, oikeustieteellisen alan yhteisvalinta, psykologian alan opiskelijavalintojen kehittäminen, diplomi-insinööri- ja arkkitehtikoulutuksen yhteisvalinnan kehittäminen, taiteiden alan valintayhteistyö sekä ylioppilastutkinnon hyödyntäminen opiskelijavalinnassa. Uudistamishankkeen yhteisiä tavoitteita on kehittää alakohtaisesti sovellettava valintayhteistyömalli, lisätä alakohtaista yhteistyötä, yhtenäistää ylioppilastutkinnosta annettavia pisteitä sekä lisätä ylioppilastutkintoon perustuvan opiskelijavalinnan käyttöä. Tarkoituksena on, että yliopistojen välinen yhteistyö kasvaa, selkeyttäen työnjakoa ja säästäten resursseja. (OHA-forum 2019)

Ylioppilastutkinnon pisteytyksen perusajatus on sama, mutta aloittain painotetaan eri oppiaineita. Pisteytettävien aineiden määrä vaihtelee aloittain, kuitenkin niin, että pisteytettäviä aineita voi olla enintään kuusi ja pisteet lasketaan parhaiden arvosanojen mukaan. Koulutusalat voivat määritellä todistusvalinnalle kynnysehtoja, joko yhden tai useamman. Tämä tarkoittaa sitä, että hakija otetaan todistusvalinnassa huomioon vain, mikäli ehto täyttyy. Todistusvalinnan lisäksi tai sen sijasta voidaan joillakin koulutusaloilla käyttää suoravalintaa, eli todistusvalintaa, jonka mukaisesti opiskelupaikan saa suoraan tietyn aineen tietyn arvosanan perusteella. (Opintopolku 2019b)

3.6 Yhteenveto

Uudistusten myötä lukiolaisten tulee tietää yhä aiemmin mitä haluaa tulevaisuudessa opiskella, jotta voi tehdä lukiossa valintoja sen mukaisesti. Saadakseen parhaimmat valmiudet hakeutua korkeakouluun, lukiolaisen tulisi pohtia kirjoitettavia aineita hyvissä ajoin. Helsingin Sanomien tekemän selvityksen mukaan korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten epävarmuus näkyy lukiolaisten arjessa siten, että lukiolaiset käyvät paljon kursseja, osaamatta keskittää opiskelua tiettyihin aineisiin (Grönholm 20.4.2019). Lukiolaiset kokevat tärkeäksi käydä paljon kursseja, jotta eivät sulje sen vuoksi mitään mahdollisuuksia itseltä pois korkeakouluun haettaessa.

Lukiolaisen tulee miettiä, mitä aineita kirjoittaa saadakseen parhaat mahdolliset pisteet hakeutuessaan korkeakouluun. Todistusvalinta tulee olemaan pääväylänä korkeakouluopintoihin pääsulle, joskin pääsykokeet kuitenkin vielä säilyvät. Kuitenkin todistusvalinnan ja pääsykokeiden yhteispisteiden poistuessa ylioppilastodistuksen merkitys korostuu. Tämä on näyttäytynyt Helsingin Sanomien selvityksen mukaan stressin ja paineiden lisääntymisenä lukiolaisten keskuudessa (Grönholm 20.4.2019). Pääsykokeet muodostuvat pääosin lukiossa opiskeltavista asioista, jolloin lukiossa tehty vahva pohjatyö luo hyvät edellytykset niin kirjoituksissa kuin pääsykokeissa menestymiselle.

4 URASUUNNITTELU OSANA NUORUUTTA

Urasuunnittelu ja siihen liittyvä päätöksenteko ovat keskeisessä asemassa tässä tutkimuksessa. Lukion toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoiden tulee suunnitella ja tehdä päätöksiä tulevaisuuden varalle jo lukion ensimmäisestä vuodesta lähtien. Tässä luvussa käsittelemme urasuunnittelun ilmenemistä nuorten elämässä sekä etenkin päätöksentekoprosesseja, joita lukiolaiset käyvät läpi niin ylioppilaskirjoitusten kuin korkeakouluihin hakeutumisen osalta.

4.1 Nuorten urasuunnittelu

Nuoruus määritellään siirtymävaiheeksi lapsuudesta aikuisuuteen. Se on kestoltaan pidentynyt yhteiskunnan kehityksen myötä ja nykyisin nuoruus voi kestää Jari-Erik Nurmen (2003, 256) mukaan jopa 20 vuotta. Sanna Mäkisen (2011, 103) mukaan erääksi määrittäväksi tekijäksi on muotoutunut muun muassa koulunkäynti, joka on yleistynyt keskeiseksi nuoruuden elämänvaiheeksi. Nuoret viettävät arjestaan suuren osan koulussa ja siellä tapahtuvat kokemukset vaikuttavat keskeisesti nuoren kehitykseen kohti aikuisuutta (Eccles & Roeser 2011).

Urasuunnittelu toimii tukena siirtymävaiheissa. Nuorten elämään kuuluu monia siirtymävaiheita, ensin peruskoulusta toiselle asteella ja myöhemmin toiselta asteelta jatkokoulutukseen tai työelämään. Uraohjauksella ja –suunnittelulla voidaan tukea nuorta näiden siirtymävaiheiden läpi siten, että nuori löytää itselle sopivimman reitin tulevaisuuden ammattiinsa. (Lent & Brown 2013, 10-11.) Urasuunnittelulla voidaan tarkoittaa kokonaisuutena oman

elämän suunnittelua. Siihen liittyy niin itsetutkiskelua, omien mielenkiinnon kohteiden tarkastelua kuin tiedonhankintaa ja sen prosessoimista. Kyseessä on jatkuva ja muuttuva, koko elämän mittainen päätöksentekoprosessi. Tämän suunnitteluprosessin myötä opitaan tunnistamaan omat vahvuudet sekä heikkoudet ja näiden perusteella myös uramahdollisuudet sekä vaihtoehdot. Lisäksi urasuunnitteluun liittyy oleellisesti realististen vaihtoehtojen tiedostaminen ja päätöksien tekeminen. (Aarnikoivu 2010, 41.)

Uravalinnat tehdään yleensä samanaikaisesti muiden elämän osa-alueiden valintojen kanssa, kuten valinta koulutuksesta ja perheestä. Uravalinnassa ei ole kyse pelkästään siitä, minkälaisessa ammatissa haluaa työskennellä, vaan myös opinnoista sekä siitä, missä, miten paljon ja milloin haluaa työskennellä. Kaikkiin näihin valintoihin voi vaikuttaa yksilön läheiset, kuten puoliso ja vanhemmat. Valinta on yhteydessä myös yhteiskunnan työllisyystilanteeseen. (Kirkpatrick Johnson & Mortimer 2002, 58-61.) Nurmen (2014, 19) mukaan identiteetin saavuttamisella on yhteys urasuunnittelun aikaisempaan onnistumiseen.

Maria Vesasen, Mikael Thunebergin, Hanna Reinikaisen ja Joonas Mikkilan (2011, 9) tekemän tutkimuksen mukaan toiseksi tärkein syy lukioon hakeutumiselle on lisäajan saaminen urasuunnittelulle. Sama tilanne oli vuonna 2002 tehdyssä arvioinnissa opinto-ohjauksen tilasta. Nummisen, Jankon, Lyra-Katzin, Nyholmin, Siniharjun ja Svedin (2002, 29) tekemän arvioinnin mukaisesti haasteeksi osoittautuu peruskoulun opinto-ohjaus, jonka johdosta lukiossa on monia opiskelijoita, jotka eivät tiedä mitä aikovat tehdä tulevaisuudessa. Myös Jatta Herranen (2014, 153) sekä Thomas Krieshok, Michael Black ja Robyn McKay (2009, 287) kritisoivat peruskoulun aikana tehtävää toisen asteen valintaa ja sen oikeellisuutta. Harvoin nuorella on kaikki tarvittava tieto ja kyvyt käytettävissään päätöksiä tehtäessä. Lisäksi nuoren päätöksentekoon vaikuttavat nuoren ja opinto-ohjaajan lisäksi perhe sekä ystävät. (Vanhalakka-Ruoho 2010, 114). Uravalinta on monimuotoinen, pitkä prosessi, joka tulisi aloittaa varhain peruskoulussa, koulun ja kodin yhteistyössä (Numminen ym. 2002, 24; Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 33-34).

4.2 Päätöksenteko osana urasuunnittelua

Vuonna 2017 uusista ylioppilaista ilman opiskelupaikkaa jäi 74 prosenttia naisista ja 66 prosenttia miehistä (SVT 2018, 1). Naisia jäi siis ilman opiskelupaikkaa enemmän kuin miehiä.

Myllyniemen ja Kiilakosken (2018, 35) mukaan miehet päättävät keskimäärin naisia aiemmin mitä haluavat tulevaisuudessa opiskella. Lisäksi korkeakouluopiskelijoista viidennes tiesi peruskouluiässä, mitä aikoo tulevaisuudessa tehdä. Nuoret joutuvat tekemään paljon valintoja ”pakon” edessä, olivat he siihen valmiita tai eivät. Esimerkiksi valinta toisen asteen koulutuksesta, opiskeltavista aineista sekä korkeakouluun hakeutuminen ovat usein sidottuja nuoren ikään eikä valmiuteen tehdä valintoja. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 34-35.) Näiden valintojen vaikutukset näkyvät pitkälle tulevaisuuteen (Seginer 2003, 3).

Kojon (2010, 32) mukaan moni nuori elää hetkessä, eikä pohdi tulevaa. Kuitenkin yhteiskunnan muutokset edellyttävät, että nuorten tulee tehdä tulevaisuudelle suunnitelmia ja jatkuvia valintoja (Kojo 2010, 32). Valinnat, joita lukiolaiset joutuvat pakon edessä tekemään, eivät välttämättä ole itselle parhaita, mikäli mielekkäimmät valinnat eivät ole mahdollisia. Näissä tilanteissa kuitenkin odotetaan Käyhkön (2016, 269) mukaan nuorten tyytyvän tilanteeseen, valittamatta. Reuma Gadassin, Itamar Gatin ja Amira Dayan (2012, 620) mukaan opinto-ohjaajan tulisi olla lukiolaisten tukena läpi päätöksentekoprosessin, kertoen eri mahdollisuuksista. Kuitenkin Lerkkasen (2011a, 48) mukaan usein opinto-ohjaajan luokse hakeutuu ne lukiolaiset, jotka osaisivat tehdä urasuunnitelmia koskevia päätöksiä itseohjautuvasti. Lerkkasen (2011a, 47) tekemän tutkimuksen mukaan jopa neljännes lukiolaisista kokee vaikeuksia päätöksenteossa. Kyseinen ryhmä tarvitsisi erityisesti opinto-ohjaajan tukea päätöksenteon alkuun saattamisessa.

Nuoret joutuvat yhä aikaisemmin tekemään omaa elämäänsä määrittäviä ratkaisuja yhteiskunnallisten päätösten vuoksi. Marlis Buchmann (1989), Talcott Parsons (1962) ja Klaus Hurrelmann (1989) jakavat ajatuksen nuorten elämänkulun institutionaalistumisesta. Vaikka em. ovat kaikki yli kaksikymmentä vuotta vanhoja tutkimuksia, on tilanne pysynyt vähintäänkin samana. Myllyniemen ja Kiilakosken (2018, 34) mukaan institutionaalistuminen välittyy Nuorisobarometrissa 2017, minkä mukaan tyypilliset uravalintaa koskevat päätökset osuvat koulutuksen nivelvaiheisiin, 15 vuoden ikään sekä 18 ja 19 ikävuoden kohdalle.

Meriläisen, Puhakan ja Sinkkosen (2015,46) tekemän tutkimuksen mukaan lukiolaisista jopa 40% ei tiennyt, mihin aikoo hakea, vain kolme kuukautta ennen yhteishaun alkua. Osa nuorista epäonnistuu urasuunnittelussa joko tiedon puutteen tai hätäisten päätösten vuoksi, minkä takia he valitsevat itselleen väärä koulutusvaihtoehtoja (Meijers, Kuijpers & Gundy 2013, 49; Meriläinen ym. 2015, 46). Sen lisäksi, että yksilöltä vaaditaan kiinnostusta ja halua

tutkia mahdollisia koulutuksia ja ammatteja, tulisi opinto-ohjaajan auttaa nuoria päätöksentekoon valmistautumisessa sekä siirtymätilanteissa toimimiseen (Savickas 2005, 55).

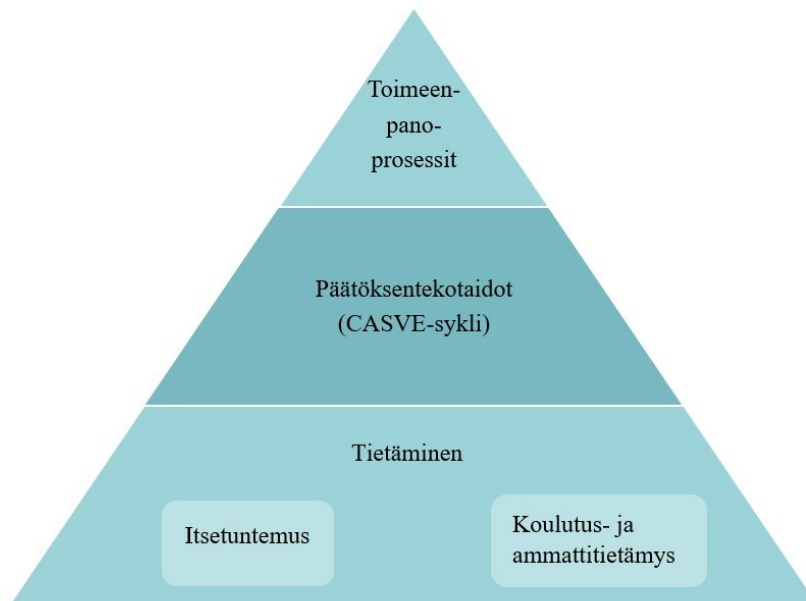
Päätöksenteon vaikeudet näkyvät joko päätöksentekoprosessin aikana tai jopa ennen sitä. Ennen prosessia ilmenevät vaikeudet liittyvät nuoren motivaation puutteeseen tai ”kypsyttömyyteen”. Päätöksenteon aikana ilmenevät vaikeudet liittyvät motivaation sijasta tiedon puutteeseen tai ymmärtämisen vaikeuksiin. Median ja kavereiden antama ristiriitainen tieto yhdistettynä opinto-ohjaajan antamaan tietoon voi saattaa nuoren pohtimaan tietojen oikeellisuutta ja luotettavuutta. Opinto-ohjauksen avulla nuori löytää itselleen sopivat koulutusvaihtoehdot ja sopivan ammatin. (Gati, Krausz & Osipow 1996, 510-511; Meriläinen, Puhakka & Sinkkonen 2015, 45.)

5 URASUUNNITTELUUN LIITTYVÄ PÄÄTÖKSENTEKO

Tarkastelemme tässä luvussa tätä päätöksentekoprosessia käyttäen kognitiivista informaation prosessointiteoriaa (CIP), jonka ovat kehittäneet Peterson, Sampson, Lenz ja Reardon (2002). Esittelemme siihen kuuluvan CASVE-syklin, jossa päätöksentekoprosessin vaiheet ovat eritelty tarkemmin. Lisäksi esittelemme Lerkkasen (2011b) kehittämän kognitiivisiin urateorioihin pohjautuvan siltamallin, joka niin ikään kuvaa päätöksentekoprosessin vaiheita ja päätöksentekoprosessin pohjaa sekä sitä tukevia ja haittaavia tekijöitä.

5.1 Kognitiivisen informaation prosessointi -malli

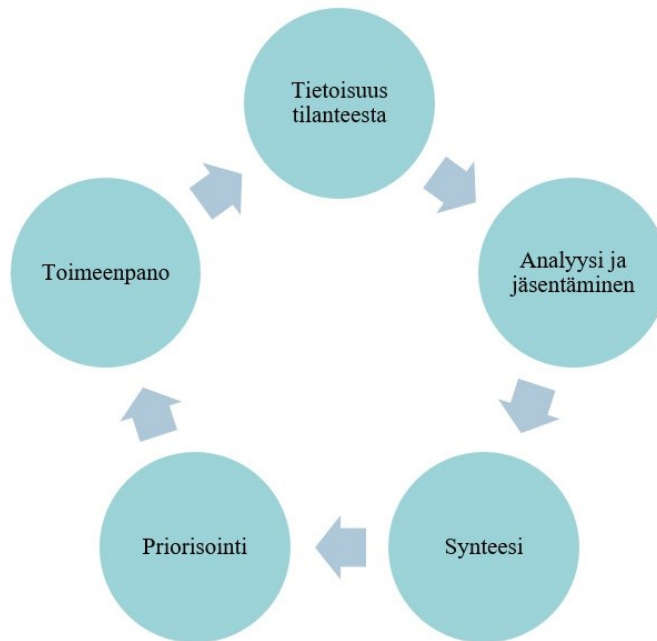
CIP eli Cognitive Information Processing -malli on kehitetty nimensä mukaisesti kognitiivisen informaation prosessoinnista. Tämän mallin ovat kehittäneet Peterson, Sampson, Lenz ja Reardon (2002) kuvaamaan päätöksentekoprosessia. Mallin tarkoituksena on tukea opiskelijan uravalintaan liittyviä päätöksiä sekä päätöksentekoprosessia, joka opiskelijan tulee tehdä esimerkiksi valitessaan lukiossa suoritettavia kursseja. CIP-mallin mukaisesti urasuunnitteluun liittyy neljä keskeistä osa-aluetta, jotka muodostavat ikään kuin pyramidin. Pyramidin perusta eli pohja päätöksenteolle muodostuu itsetuntemuksesta sekä ammatteihin liittyvästä tuntemuksesta. Tämän tiedon päälle rakentuu päätöksenteon taitojen alue ja pyramidin huipulla on toimeenpanevien prosessien alue. (Peterson ym. 2002, 320; Lerkkänen 1999, 30; Vuorinen 2004, 160.)

KUVIO 3 CIP-malli (Lerikkanen 1999, 30; Peterson ym. 2002, 320, mukaillen)

Informaatio eri ammattialoista, työmarkkinoista ja eri opiskeluvaihtoehtoista muodostavat tiedon toimintaympäristön mahdollisuuksista, eli tietämisen alueeseen kuuluvan ammatteihin liittyvän tietämisperustan. Tietämys ammateista rakentuu konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaisesti vanhan tiedon päälle rakentaen uutta tietoa. Omat henkilökohtaiset kokemukset vaikuttavat siihen, miten uusi tieto omaksutaan. Perustan toinen osa eli itsetuntemus muodostuu muistoihin ja elämän tapahtumiin liittyvien muistijälkien pohjalta ja ne vaikuttavat tapaan olla ja elää. (Peterson ym. 2002, 320-323.)

Pyramidin toista tasoa, päätöksentekotaitoja, kuvaamaan on muodostettu CASVE-sykli. CASVE-syklillä kuvataan ongelmanratkaisua ja päätöksentekotaitoja, jotka liittyvät koulutus- ja ammatinvalintaan. CASVE-syklin mukaan päätöksenteolla on viisi eri vaihetta: tietoisuus valintatilanteesta, tilanteen analyysi, synteesi eri ratkaisuvaihtoehtoista, vaihtoehtojen priorisointi ja vaihtoehdon valinta sekä ratkaisun toimeenpano ja tulosten arviointi. (Vuorinen 2004, 161-162.)

KUVIO 4 CASVE-sykli. Lerkkanen (1999, 32; Patton & McMahon 1999, 67; Peterson ym. 2002, 324, muokailen)

Tämä CASVE-syklin mukainen päätöksentekoprosessi saa alkunsa jostakin tietystä ongelmasta, johon pyritään löytämään ratkaisu, esimerkiksi tutkielmamme lukiolaisten tekemät päätökset kurssivalinnoista tukemaan tulevaisuuden suunnitelmia. Syklin mukaisesti opiskelijoille tulee signaaleja, niin sisäisiä kuin ulkoisia. Näistä signaaleista lähtee kehittymään varsinainen päätöksentekoprosessi, joka sisältää CASVE-syklin mukaan viisi vaihetta. (Patton & McMahon 1999, 66-67)

Ensimmäinen vaihe eli tietoisuus tilanteesta tarkoittaa tämän hetkistä tilannetta verrattuna toivottuun tilanteeseen. Tilanteessa heijastuvat toiveet ja odotukset. Merkittävää ensimmäiselle vaiheelle on tämän lisäksi viestintä eli kommunikointi. Opiskelija viestittää ja tulkitsee ympäristöstään saamiaan viestejä. Analyysi ja jäsentäminen toisessa vaiheessa tarkoittavat nimensä mukaisesti analysointia. Yksilö vertailee ja pohtii ongelmassa vaikuttavia tekijöitä. Esimerkiksi hän pohtii tarkemmin oman tietämyksensä pohjalta itseään sekä ammatillista tietämystä, millä valinnoilla hän voi vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiinsa positiivisesti. Synteesivaiheessa opiskelija luo erilaisia vaihtoehtoja analyysin pohjalta omalle toiminnalleen. Neljännessä, eli priorisointivaiheessa, yksilö jatkaa eri vaihtoehtojen pohtimista syventäen tietämystään muun muassa peilaten niitä omiin arvoihinsa. Yksilö pohtii myös vaihto-

ehtojensa seurauksia tässä vaiheessa muun muassa omasta, muiden ihmisten sekä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Viimeinen vaihe eli toimeenpano, on käytännön toteuttamista. Suunniteltu prosessi laitetaan käytännössä toimeen. (Peterson ym. 2002, 323-326.)

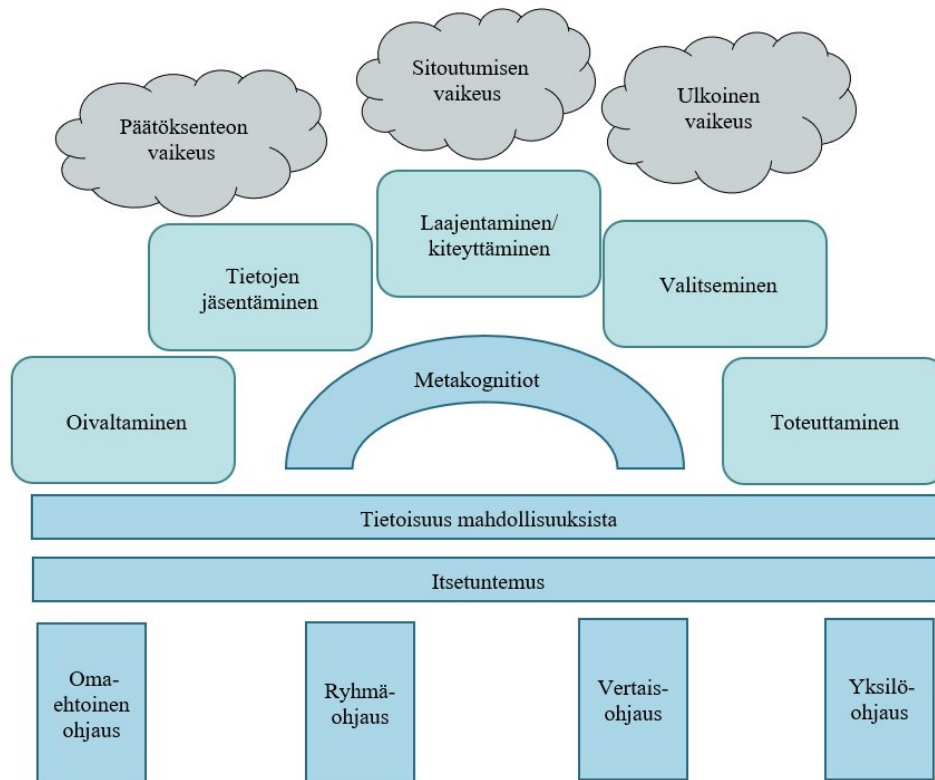
Päätöksen toimeenpanoon, eli pyramidin huipulle, kuuluvat metakognitiiviset taidot. Niiden avulla kontrolloidaan kognitiivisten strategioiden valintaa ja vaiheistusta, joita tarvitaan päätöksenteossa. Tähän kuuluu sisäinen puhe, itsetietoisuus sekä valvonta ja kontrolli. (Peterson ym. 2002, 320-323; Lerkkanen 1999, 31; Vuorinen 2004, 160.) Sisäisellä puheella tarkoitetaan yksilön keskinäisiä keskusteluita itsensä kanssa. Positiivinen sisäinen puhe auttaa selviytymään ongelmanratkaisutilanteissa tehokkaasti, kannustaen tiedonhakuun, pitää yllä motivaatiota ja tehostaa päätöksentekoprosessia. Negatiivinen sisäinen puhe puolestaan aiheuttaa päättämisen vaikeutta yksilön keskittyessä negatiivisuuteen. Itsetietoisuudella tarkoitetaan yksilön tietoisuutta omista ajatuksista, tunteista ja käyttäytymisestä päätöksentekoprosessin aikana. Yksilö tunnistaa itselleen parhaimmat keinot toimia ongelmanratkaisutilanteissa. Lisäksi hyvän itsetietoisuuden avulla pystyy keskittymään olennaiseen ja pääsemään yli aiheeseen kuulumattomista asioista. Valvonnan ja kontrollin avulla yksilö ymmärtää, että hän on itse vastuussa päätöksenteosta ja osaa huolehtia sen onnistuneesta toteutumisesta. Lisäksi hän kykenee sitoutumaan prosessiin (Peterson ym. 2002, 327-328.)

5.2 Uravalinnan siltamalli

Ohjauksen yksi ominaispiirre on se, että se suuntautuu tulevaisuuteen ja sen avulla tuetaan yksilöä suuntautumaan kohti omia tavoitteitaan. Ohjauksella pyritäänkin tukemaan tätä prosessia, jossa yksilö tavoittelee muutosta elämäänsä. Muutos ei kuitenkaan ole mahdollinen, jos yksilö ei ole kyvykäs arvioimaan nykyistä tilannettaan, ja siksi ohjauksen tarkoitus on tukea yksilöä hahmottamaan todellisuus ja tulevaisuus. (Lerkkanen 2011b, 55.)

Lerkkasen kehittämä siltamalli on luotu lisäämään opiskelijan realistista käsitystä siitä, kuinka hän kykenee ratkaisemaan itsenäisesti kysymyksiään. Siltamalli mahdollistaa sellaisten taitojen oppimisen, kuten itseohjautuvuuden ja kyvyn tehdä päätöksiä, ja se on olennainen ohjauksen väline kehittää opiskelijan päätöksentekovalmiutta. Tämän prosessin apuna voidaan käyttää siltamallia, tukien opiskelijan koulutus- ja uravalintaan liittyvää päätöksentekoprosessia. Siltamalli koostuu kahdeksasta päätöksentekoprosessin vaiheesta, neljästä

ohjauspalveluja kuvaavasta päätöksentekoprosessia tukevasta pilarista, sekä kolmesta tavoitteen saavuttamista haittaavasta tekijästä (kuvio5). (Lerkkanen 2011b, 55.)

KUVIO 5 Siltamalli. (Lerkkanen 2011b, 55, mukaillen)

Päätöksentekoprosessin lähtökohtana ovat itsetuntemus ja tietoisuus mahdollisuuksista. Itsetuntemus tarkoittaa yksilön realistista käsitystä omista ominaisuuksistaan, luonteenpiirteistään, taidoistaan sekä arvokkaina pitämistään asioista. Tietoisuus mahdollisuuksista, eli koulutustietous, tarkoittaa tietoa, joka liittyy koulutusmahdollisuuksiin ja ammatteihin. Sekä koulutus- että ammattitietoa on nykypäivänä tarjolla runsaasti, mikä toisaalta mahdollistaa opiskelijan itsenäisen tiedonhaun, mutta toisaalta aiheuttaa ongelmia, kun tietoa on niin paljon ja tietojen oikeellisuuden arviointi voi olla haastavaa. (Lerkkanen 2011b, 56-57.)

Päätöksentekoprosessi lähtee käyntiin oivaltamisesta, eli ymmärryksestä siitä, että on tehtävä valintoja. Tässä vaiheessa on tarkoitus lisäksi tunnistaa opiskelijan tavoitteet, sekä tunnistaa ero nykyisen tilanteen ja tavoitetilanteen välillä. Seuraavaksi yhdistetään itsetuntemus, tietoisuus mahdollisuuksista ja tavoitteet niin, että informaatio muuttuu yksilölle merkitykselliseksi. Tätä vaihetta kutsutaan tietojen jäsentämiseksi. Seuraava vaihe päätöksentekoprosessissa on vaihtoehtojen laajentaminen tai kiteyttäminen sen mukaan, onko vaihtoehtoja liian vähän tai liian paljon. Kun vaihtoehtoja on joko laajennettu tai kiteytetty, voidaan

edetä valitsemisen vaiheeseen. Silloin vertaillaan valittuja vaihtoehtoja ja laitetaan niitä paremmuusjärjestykseen päätöksentekoprosessin viimeistä vaihetta, toteuttamista, varten. Päätöksen toteuttamisen vaiheessa tulee selvittää, kuinka valinta voidaan saavuttaa ja viedä käytäntöön. (Lerikkanen 2011b, 57-59.)

Arviointi on jatkuva osa päätöksentekoprosessissa. Prosessin aikana tapahtuu arviointia siitä, miten metakognitiot (sisäinen puhe, itsetietoisuus, tarkkailu ja kontrolli) ovat yhteydessä päätöksentekoon. Metakognitiot ovat yhteydessä yksilön ajatusmalleihin, toimintatapoihin sekä siihen, kuinka hän ratkaisee koulutus- ja uravalinnan ongelmia kognitiivisten strategioidensa avulla. Sisäisen puheen ollessa negatiivista päätöksentekoprosessin eteneminen heikkenee. Itsetietoisuus tarkoittaa sitä, että yksilö tiedostaa ajatustensa, tunteidensa ja toimintansa olevan yhteydessä päätöksentekoon. Kun itsetietoisuus on hyvää, yksilö kykenee tilanteen vaatimusten mukaan säätelemään toimintaansa. Tarkkailu ja kontrolli taas kuvaavat yksilön kykyä edetä päätöksenteossa tarkoituksenmukaisesti. (Lerikkanen 2011b, 60.)

Päätöksentekoprosessia tukee neljä eri ohjauspalvelun muotoa, joita ovat henkilökohtainen ohjaus (yksilöohjaus), omaehtoinen ohjaus (esimerkiksi sähköisien palveluiden käyttäminen) sekä oppilaitoksissa tapahtuva opetusmuotoinen ryhmäohjaus ja vertaisohjaus. Kaksi viimeistä muodostavat merkittävän osan nuorille tapahtuvasta opastuksesta ja neuvonnasta. Siltamallin kolme pilveä (kuvio 5) kuvaavat päätöksentekoprosessissa tavoitteen saavuttamista haittaavia tekijöitä. Päätöksenteon vaikeus kuvastaa sitä, että valinnoissa ei ole päästy alkua pidemmälle ja yksilölle omien mahdollisuuksien hahmottaminen on vaikeaa tai yksilö ei ole halukas edes selvittämään niitä. Sitoutumisen vaikeudessa yksilöllä on useita vaihtoehtoja, joista hänen on vaikea tehdä lopullista päätöstä. Yksilön päätöksentekoa voi haitata myös ulkoiset tekijät, joita voivat olla esimerkiksi läheisten mielipiteet ja taloudelliset tekijät. (Lerikkanen 2011b, 61-62.)

6 TUTKIELMAN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksen toteutusta. Ensiksi määrittelemme tutkimuskysymykset, jonka jälkeen esittelemme aineiston keruun ja siihen käytetyt menetelmät, kirjoitelman sekä teemahaastattelun. Tämän jälkeen siirrymme aineiston analyysiin, ensin esitellen aineistolähtöisen sisällönanalyysin yleisesti ja lopuksi kuvaamme aineistolähtöisen sisällönanalyysin toteutumista tässä tutkimuksessa.

6.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on saada lukiolaisten oma ääni kuuluviin koskien korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksia ja lukiossa tehtäviä valintoja. Uudistukset ovat vielä kesken, mikä osaltaan vaikuttaa tutkimukseemme. Päämääränä on tuoda esiin lukiolaisten antamia merkityksiä korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukselle sekä siihen liittyen tarkastella lukio-opintoihin ja urasuunnitteluun liittyvää päätöksentekoa. Tarkastelemme tutkimustehtävää seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Millaisia merkityksiä lukiolaiset antavat korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksille?
2. Miten uudistukset näyttäytyvät osana lukiolaisten urasuunnittelua ja siihen liittyvää päätöksentekoprosessia?

Olemme rajanneet tutkimuksen koskemaan toisen ja kolmannen vuosikurssin lukiolaisia, sillä heillä päätöksenteko koulutusvalinnasta sekä kirjoitettavista aineista on ajankohtainen.

Lisäksi he ovat opiskelleet lukiossa korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten murrosvaiheessa, ja heidän hakeutuessa korkeakouluihin uudistukset ovat tulleet osittain tai kokonaan voimaan. Ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat olemme jättäneet pois tutkimuksesta, sillä heidän lukio-opintonsa ovat hyvin alussa, eikä pohdintaa kirjoitettavista aineista tai tulevaisuudesta ole välttämättä vielä tehty.

6.2 Aineistonkeruu

Keräsimme pro gradu -tutkielmaamme aineistoa kahdella eri tavalla. Kävimme keräämässä aineiston kirjoitelmat lukio-opiskelijoilta yleislukioista marraskuussa 2018 sekä tammi-kuussa 2019, ja lisäksi toteutimme teemahaastattelut tammi-maaliskuussa 2019, niin ikään yleislukion lukiolaisilta. Keräsimme aineistoa kahdella eri menetelmällä saadaksemme syvempää tietoa ilmiöstä. Donald Polkinghornen (2005, 139) mukaan kieli on ihmisten ensisijainen keino ilmaista kokemuksiaan, ja aineistonkeruumenetelmillämme pääsemme käsiksi niin kirjoitettuun kuin puhuttuun kieleen. Eskolan ja Suorannan (1998, 211) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on haasteellista tai jopa mahdotonta etukäteen tietää minkäkokoinen aineisto on riittävä. Tätä pohdimme aineistoa hankkiessa, lopulta kuitenkin saimme pro gradu -tutkielman resursseja ajatellen kokoon melko laajan aineiston, jossa ilmeni jo kylääntymistä. Seuraavissa alaluvuissa käsittelemme käytettyjä menetelmiä.

6.2.1 Kirjoitelma

Kirjoitelma on eräänlainen essee, josta käytämme tässä yhteydessä termiä kirjoitelma, esseen viitattaessa liialti arvioitavaan koulutehtävään. Kirjoitelma ei ole perinteisimpiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruu menetelmiä ja usein sitä verrataan narratiivisiin tarinoihin ja kertomuksiin, jotka ovat tiedon välittäjiä sekä tuottajia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 218). Toisaalta Marjaana Soinisen ja Tuula Merisuo-Stormin (2009, 148) mukaan kirjoitelma on ollut yksi suosituimpia kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruutapoja 2000-luvun alussa. Kirjoitelman avulla saamme vapaamuotoisia, opiskelijoiden päällimmäisiä ajatuksia korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksista monelta henkilöltä samanaikaisesti.

Kvalitatiivisen tutkimuksen myötä on yleistynyt monia sellaisia tiedonkeruutapoja, joissa pyrkimyksenä on ymmärtää tutkittavia heidän omien kertomusten tai tarinoiden kautta. Tällöin puhutaan elämäkerrallisista lähestymistavoista ja persoonallisiin dokumentteihin perustuvasta tutkimuksesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 217.) Tutkimuksemme kohdalla kirjoitelma-aineisot toimivat ikään kuin persoonallisina dokumentteina, tuoden tietoa ilmiöstä tutkittavien omien käsitysten kautta. Tutkielmamme pyrkimyksenä on ymmärtää tutkittavia heidän omien kertomustensa kautta. Tarkoituksenamme on, että tutkittavat päättävät itse, mitä he aiheesta haluavat kertoa.

Keräsimme kirjoitelmat Itä-Suomen yliopiston verkossa olevan e-lomakkeen avulla, jolloin ne olivat turvassa kirjautumistunnuksien takana. Kirjoitelmassa vastustapa on avoin tai se voi sisältää vastauksia tarkkoihin kysymyksiin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 219). Olemme käyttäneet kirjoitelmalomakkeessa (Liite 1) tarkkoja kysymyksiä opiskelijoiden kirjoittamisen tueksi. Halusimme muotoilla kirjoitelman apukysymykset mahdollisimman väljiksi, jotta ne jättäisivät tilaa opiskelijoiden omalle äänelle. Pyrimme muotoilemaan kysymykset siten, että vastauksissa olisi mahdollisimman laajasti tietoa tutkimastamme ilmiöstä sekä opiskelijoiden sille antamista merkityksistä. Emme halunneet lähteä avaamaan käsitettä korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus, jotta saisimme realistisen kuvan siitä, ovatko opiskelijat tietoisia uudistuksesta ja missä määrin tietoisuus vaikuttaa heidän tekemiinsä valintoihin. Urasuunnittelu ja tulevaisuuden suunnitelmat sekä niihin liittyvä päätöksenteko on huomioitu kysymyksissä saadaksemme tietoa uudistusten mahdollisesta heijastumisesta niihin. Näiden avointen kysymysten lisäksi kysyimme sukupuolta sekä lukio-opintojen aloitusvuotta. Luokattomassa lukiossa samalla tunnilla voi olla eri vuosina lukion aloittaneita nuoria, minkä vuoksi kysyimme opintojen aloitusvuotta. Sukupuolta halusimme kysyä, jotta näemme, miten se näyttäytyy nuorten antamissa merkityksissä uudistukselle ja tulevaisuudensuunnittelulle.

Ennen varsinaista tutkimuksen suorittamista on tehtävä esitestausta, jolla testataan tutkimuksessa käytettävää menetelmää. Aina esitestausta ei tarvitse suorittaa, mutta erityisesti silloin tarvitaan esitestausta, kun tutkimuksen mittaväline on tutkijan itsensä laatima tai kun menetelmä on uusi tai vieras. (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 127.) Esitestasimme aineistonkeruulomakkeen lukion kolmannen vuosikurssin opiskelijalla lokakuussa 2018. Esitestauksessa ei ilmennyt kirjoittamisen tuottamisen ongelmaa, joten emme nähneet sen perusteella tarpeelliseksi muokata lomakettamme.

Keräsimme kirjoitelmia kolmelta eri ryhmältä, kahdesta eri lukiosta Itä-Suomesta. Marras-kuussa 2018 yhdestä lukiosta kahdelta opiskelijaryhmältä ja tammikuussa 2019 toisesta lu-kiosta yhdeltä opiskelijaryhmältä. Pyysimme kummastakin lukiosta lupaa päästä keräämään aineistoa ja saimme rehtorin luvalla, ilman erillisiä tutkimuslupalomakkeita, mennä kerää-mään tutkimusaineistoa kouluille. Noudatimme ehdotonta vapaaehtoisuutta ja jokaisella op-pilaalla oli mahdollisuus valita lomakkeen täytettyään, suostuuko siihen, että kirjoitelmaa käytetään osana tutkimuksemme aineistoa. Kaikki eivät tähän antaneet lupaa, joten jätimme kyseiset kirjoitelmat lukematta ja pois lopullisesta aineistosta. Lisäksi kerroimme mahdolli-suudesta perua osallistumisensa myös jälkikäteen. Kerroimme tutkittaville, että tutkimus to-teutetaan siten, että heitä ei voida siitä tunnistaa. Tutkittavat henkilöt olivat vähintään 17-vuotiaita lukiolaisia. TENK (2019) on määritellyt, että tutkittaessa alaikäistä ei aina tule pyytää huoltajien suostumusta, sillä lapsen tulee voida vaikuttaa omiin asioihinsa. Ker-roimme kirjoitelma-aineistoa kerättäessä opiskelijoille, mistä on kysymys, keitä me olemme ja mihin aineistoa aiomme käyttää. Lisäksi kerroimme asianmukaisesta aineiston säilyttämi-nestä ja kirjoitelmien tuhoamisesta analyysin valmistuttua. Tutkittaville kerrottiin tutkimuk-sen luottamuksellisuudesta (Kvale & Brinkmann 2009, 63).

Ensimmäisellä kerralla saamamme kirjoitelmat olivat melko suppeita. Saimme siis mahdol-lisuuden parantaa kirjoitelman ohjeistusta toiseen aineistonkeruukertaan, ja tämä edesauttoi saamaan laajempia kirjoitelmia. Tiedostamme myös sen, että kirjoitelman pituus ei suoraan korreloi kirjoitelman sisällön laatuun ja tämä näkyi myös kirjoitelmissa. Kirjoitelmien sup-peus saattaa johtua siitä, että lukiolaiset kokevat aiheen haastavaksi tai heillä ei ole vielä tarvittavaa tietoa kirjoittaa aiheesta. Kuitenkin myös suppeista kirjoitelmista sai paljon mer-kittävää tietoa lukiolaisten ajatuksista korkeakouluun kouluun hakeutumiseen liittyen. En-simmäisellä aineistonkeruukerralla saimme vastauksia yhteensä 34, joissa oli merkittynä lupa käyttää kirjoitelmaa osana tutkielmaa. Toisella kerralla vastauksia tuli 23, joten lopul-linen kirjoitelmien määrä aineistossamme on 57. Tuloksissa kuvaamme kirjoitelmien sitaat-teja K:lla ja järjestysnumerolla, erottaaksemme haastattelut ja kirjoitelmat toisistaan.

Haasteena kirjoitelmalle on kirjoittamisen luovuus, sillä se ei ole kaikille sopiva tapa tuottaa aineistoa (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 48). Tämä välittyi myös keräämästämme aineis-tosta, jossa meidät yllätti kirjoitelmien suppeus. Useimmat opiskelijat kirjoittivat aiheesta muutamalla rivillä. Arvioimme tämän johtuneen epäselkeistä kysymyksistä. Emme antaneet

tiettyä rakennetta, jonka mukaan vastaus tulee rakentaa, vaan tutkittavat saivat vapaasti päättää, miten vastauksensa muotoilevat. Toisaalta haasteena saattaa olla myös ympäristö, jossa kirjoitelmat toteutettiin. Kirjoitelmat tehtiin opinto-ohjauksen sekä äidinkielen tunneilla, eli luokkahuoneessa. Tämä saattaa aiheuttaa opiskelijoille tunnetta ”oikeiden” vastausten kirjoittamisesta, jolloin tiedon puuttuessa kirjoitelmat jäivät lyhyeksi (Punch 2002, 328). Pyrimme kuitenkin korostamaan, että kyseessä ei ole arvioitava kirjoitelma, eikä oikeita tai väärä vastauksia ole.

6.2.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on John McLeodin (1999, 96) mukaan yksi yleisimmistä ohjauksen alan tutkimuksessa käytetty aineistonkeruutapa. Tämä johtuu osittain siitä, että ohjaajat omaavat hyvät haastattelutaidot koulutuksensa vuoksi (McLeod 1999, 97). Koemme tämän olevan etu myös meidän haastatteluissamme. Andrea Fontanan ja James H. Freyn (2002, 645) mukaan haastattelua käytetään silloin, kun halutaan tietää, mitä ihminen ajattelee tai esimerkiksi millaisia motiiveja hänellä on.

Haastattelu on kvalitatiivisessa tutkimuksessa yleinen aineistonkeruumenetelmä, ja sen käyttöä puoltaa se, että haastattelutilanteessa haastattelija ja haastateltava ovat suorassa vuorovaikutuksessa. Tämä mahdollistaa sen, että haastattelija pystyy suuntaamaan tiedonhankintaansa ja selventämään vastauksia, esimerkiksi esittämällä lisäkysymyksiä, sekä tekemään tulkintaa myös ei-kielellisestä viestinnästä. Tilanne on myös haastateltavalle avoimempi, sillä haastattelu mahdollistaa haastateltavalle aktiivisen roolin, jossa hän voi tuoda ajatuksiaan ilmi mahdollisimman vapaasti. (Gaskell 2000, 41; Kvale 2007, 1.) Halusimmekin ottaa kirjoitelma-aineiston lisäksi haastattelun aineistonkeruutavaksi, jotta pääsisimme syventämään tietoa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, ja luoda haastateltavalle aktiivisen roolin aineistontuottamisessa.

Toteutimme haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina, sillä teemahaastattelussa ei ole määritelty kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä, vain aihepiirit ja teema-alueet ovat etukäteen määritellyt (Eskola & Suoranta 1998, 86). Haastattelimme toisen ja kolmannen vuosikurssin lukiolaisia, ja aiempi kokemuksemme kirjoitelmamutoisesta aineistonkeruusta osoitti, että lukiolaisia ei ollut helppoa saada kirjoittamaan aiheesta, joten oletuksena

oli, että myös haastattelu voisi olla vaikea toteuttaa täysin avoimin teemoin, ilman valmiita kysymyksiä. Tämän vuoksi olimme laatineet tueksi listan käsiteltävistä teemoista sekä niihin liittyen apukysymyksiä (Liite 2). Emme kuitenkaan noudattaneet tarkasti haastattelurunkoa, vaan pyrimme etenemään haastateltavien vastauksien mukaisesti (Fontana & Frey 2000, 653). Teemahaastattelussa haastattelijan tulee huolehtia, että etukäteen päätetyt teemat käsitellään, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella eri haastatteluissa. (Eskola & Suoranta 1998, 86.) Teemahaastattelusta puuttuu siis tarkka struktuuri, mutta se ei toisaalta kuitenkaan ole täysin vapaa avoin haastattelu (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48, 66).

Rakensimme haastattelurungon tutkimustehtävämme mukaisesti (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 23, 27), ja eri teemoiksi muodostui lukio-opinnot, korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus sekä tulevaisuus ja korkeakouluopintojen merkitys. Lisäksi lisäsimme haastattelurunkoon perustiedot, jotka kysyimme haastattelun alussa. Tämä runko rakentui lopulliseen muotoonsa vasta kirjoitelma-aineistojen keräämisen jälkeen. Haastattelurungon rakennuksessa on tavallista käyttää koehaastatteluita apuna hahmottamaan tärkeimmät näkökulmat aiheesta ja selvittämään, miten haastattelukysymykset ymmärretään (Kvale 2007, 46). Tutkimuksessamme koehaastatteluja oli kaksi, joiden jälkeen emme kokeneet tarpeelliseksi muokata haastattelurunkoamme. Otimme molemmat koehaastattelut mukaan lopulliseen aineistoomme. Litteroimme nauhoitukset kunkin koehaastattelun jälkeen, jotta pystyisimme tarkastelemaan omaa toimintaamme haastattelijan roolissa. Näin huomasimme omat maneerimme ja pystyimme tekemään muutoksia muun muassa kysymysten asetteluihin seuraavissa haastatteluissa.

Tarkoituksenamme oli toteuttaa haastattelut kirjoitelmien pohjalta ja syventää niissä ilmenneitä asioita samojen opiskelijoiden kanssa. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, sillä tutkimuksen perustuessa ehdottomaan vapaaehtoisuuteen, emme saaneet yhtäkään kirjoitelmaan osallistunutta osallistumaan haastatteluihin. Pyysimme Itä-Suomen alueella viideltä eri lukiolta opinto-ohjaajaa välittämään haastattelupyynnön toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoille. Tämä ei tuottanut tulosta, joten aloimme etsiä haastateltavia omien kontaktiemme kautta. Haastateltavat löytyivät tuttaviemme kautta, kuitenkin niin, että kaikki olivat meille entuudestaan tuntemattomia. Kaikki haastateltavat olivat tyttöjä, mikä tulee ottaa analyysissä huomioon, mutta emme pitäneet sitä ongelmallisena sillä haastateltavat olivat eri vai-

heessa urasuunnitelmiaan ja opintojaan. Toteutimme haastattelut aikavälillä tammi-maaliskuu 2019, ja niitä kertyi yhteensä seitsemän. Haastatteluiden kesto oli keskimäärin 35 minuuttia.

Valitsimme haastattelupaikaksi niin meille haastatteliijoille kuin haastateltaville neutraalin paikan kirjaston kahvilassa. Kahvila oli tarpeeksi rauhallinen paikka haastatteluiden toteuttamiseen, mutta samalla myös rento. Osan haastatteluista toteutimme Skypen välityksellä haastateltavan halutessa. Kuten kirjoitelman kohdalla, myös haastatteluissa kysyimme aluksi haastateltavilta suostumusta siihen, että haastattelua saa käyttää osana tutkimustamme. Haastatteluista on erikseen määritelty, että huoltajan suostumusta ei tarvita, mikäli haastattelu ei sisällä yksilöityjä tunnistetietoja (TENK 2019), ja näin ollen emme kysyneet myöskään haastateltavien huoltajilta suostumusta. Kerroimme haastateltaville ennen haastattelun aloitusta mistä on kyse, mikä on tutkimuksemme aihe, kauan haastattelu kestää, keitä me olemme sekä haastattelun tallennuksesta, tallenteiden käytöstä ja niiden tuhoamisesta. Nämä tavat noudattivat TENK:n ohjeistusta (2019) tutkittavien informoinnista.

Haastattelutilanteissa pyrimme haastattelijoina olemaan neutraaleja vaikuttaaksemme mahdollisimman vähän haastateltavaan ja tämän vastauksiin. Lisäksi pyrimme puolueettomuuteen ja esittämään mahdolliset kysymykset, kommentit neutraalisti välttääksemme vaikutuksemme haastateltavaan (Kvale 2009, 62). Erityisen tärkeää Johanna Ruusuvuoren ja Liisa Tiittulan (2005, 44-45) mukaan neutraalius on strukturoidussa haastattelussa. Koemme kuitenkin, että meidän tuli myös puolistrukturoitua teemahaastattelua tehdessämme kiinnittää tähän huomiota muun muassa objektiivisuuden vuoksi. Tiedostamme, että neutraalius on haastattelijalle hyvin hankala toteuttaa, ja etenkin meille, kokemattomille haastatteliijoille. James Holstein ja Jaber Gubrium (1995, 4) toteavatkin, että haastattelijat epäonnistuvat siinä lähes joka kerta.

Haastattelu on aina vuorovaikutustilanne, jolloin myös haastattelijan luomat merkitykset ovat tavalla tai toisella mukana. Haastattelijan tulee pyrkiä helpottamaan viestintää ja auttaa haastateltavaa tarvittaessa. Hänen persoonansa on aina mukana tutkimuksen teossa. Toisinaan voi olla myös tilanteita, joissa odotetaan haastattelijalta myötätuntoa, tällöin neutraalius voi olla tavoitteiden saavuttamisen esteenä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 97-98; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 51.) Haastattelut olivat tavasta ja paikasta riippumatta hyvin samankaltaisia, joten emme kokeneet tietokoneen välityksellä tehdyissä haastatteluissa olevan ongelmaa.

Nauhoitimme haastattelut, jotta niiden myöhempi analyysi olisi mahdollista. Tällöin haastattelijalla on kaikki huomio haastateltavassa eikä esimerkiksi muistiinpanojen tekemisessä. (Dallos & Vetere 2005, 179.) Haastattelujen jälkeen kirjoitimme ne puhtaaksi, eli litte-roimme ne. Muuntamalla haastattelut puhutusta kielestä kirjoitettuun haastatteluiden kes-kustelut jäsentyvät helpommin käsiteltäväksi syvempään analyysiin. Puhtaaksi kirjoittami-nen on myös jo itsessään ensimmäinen analyysin vaihe. (Kvale & Brinkmann 2009, 180.)

6.3 Aineiston analyysi

John McLeodin (2011, 18) mukaan laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on saada syvem-pää tietoa tutkittavasta asiasta. Aiemmin mainittuihin tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi tarvitsemme syvempää tietämystä aiheesta ja tarkoituksena on lisätä inhimillistä ymmärrystä aiemmin mainitusta tutkimustehtävästä (Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 7). Laadullisin menetelmin on mahdollista kehittää ymmärrystä sosiaalisen maailman rakentumista keinoin, jota ei ole määrällisellä tutkimuksella mahdollista saada (McLeod 2011, 3). Tutkimus on toteutettu aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisen analyysin edetessä on kuitenkin hyödynnetty aiemmin esiteltyjä siltamallia sekä CIP- ja CASVE-malleja jäsentämään analyysia. Seuraa-vaksi käsittelemme laadullista sisällönanalyysia ensin yleisellä tasolla, jonka jälkeen esitte-lemme laadullisen sisällönanalyysin toteutumista tässä tutkimuksessa.

6.3.1 Laadullinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen menetelmistä ja sen juuret voidaan Klaus Krippendorffin (2013, 17) mukaan sijoittaa kirjallisuuden teoriaan sekä ihmistieteisiin. Shar-lene Hesse-Biberin ja Patricia Leavyn (2011, 236) mukaan tekstianalyysi on sisällönanalyysin muoto, millä tarkoitetaan kirjoitetun tekstin ensisijaista aineistomuotoa. Sisällönanalyysi on teoreettisesti väljä viitekehys ja sen avulla voidaan analysoida erilaisia tekstimuo-toisia dokumentteja kuten kirjoja, artikkeleita, raportteja, tai kuten meidän pro gradu työssä, haastatteluja ja kirjoitelmia. Sisällönanalyysi sopii strukturoimattomien aineistojen analyysimenetelmäksi, jossa tarkoituksena on tarkastella aineistoa hyvin yksityiskohtaisesti ja tar-kasti. Sisällönanalyysia tehdessä tavoitteena on löytää teksteistä merkityksiä, joiden avulla

pyritään kuvaamaan aineistojen sisältöä sanallisesti. Lopputuloksena on saada tutkittavasta ilmiöstä selitys yleistetyssä sekä tiivistetyssä muodossa. Tavoitteenamme on luoda sisällönanalyysin avulla hajanaisesta tiedosta selkeä ja mielekäs kokonaisuus, mikä selkiyttäisi opiskelijoiden antamia merkityksiä korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksista. Tulosten tulee olla toistettavia sekä valideja. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117-118, 103-104, 106; Silverman 2001, 124; Krippendorff 2013, 18; Hesse-Biber & Leavy 2011, 227.)

Sisällönanalyysi perustuu Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009, 112) mukaan tulkintaan sekä päättelyyn. Kun kyseessä on tulkintaa ja pohdintaa tulee huomioida, että tutkijan on haasteellista onnistua toimimaan objektiivisesti. Koko tutkimuksen teon meitä oli kaksi tutkijaa tekemässä jokaista vaihetta, niin tutkimusongelmaa pohdittaessa kuin aineistoa analysoitaessa. Tutkijatriangulaatio -käsitteellä viitataan Eskolan ja Suorannan (1998, 69) mukaan tähän. Tehtäessä yhdessä tutkimusta, tulee keskustella ja jakaa havaintoja mahdollisimman paljon. Tämä osaltaan lisää objektiivisuutta muun muassa analysoitaessa aineistoa, kun yhden näkemyksen sijasta näkemyksiä on kaksi. Tutkijatriangulaatio monipuolisti ajatteluaamme tuoden uusia näkökulmia toinen toisillemme, minkä koemme rikastuttaneet tutkimusta.

Tutkijan tavoitteena on löytää ja ymmärtää ne merkitykset, joita tutkittavat antavat tutkittavalle ilmiölle. Tämä vastaa suoraan meidän tutkimustehtäväämme ”lukio-opiskelijoiden antamat merkitykset korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukselle”. Tavoitteenamme on siis kyetä ymmärtämään tutkittavien näkökulmaa analyysin jokaisessa vaiheessa. Martti Grönforsin (1982, 161) mukaan sisällönanalyysiin sisällyttämällä kontekstin analyysia saadaan uudenlaista näkökulmaa aineistoon. Tulee siis pohtia myös sitä, missä ympäristössä nämä tutkittavat asiat näkyvät. Esimerkiksi tutkielmassamme tulee ottaa huomioon tämän hetkinen mediassa pyörivä keskustelu opiskelijavalintauudistuksista. (Tuomi & Sarajävi 2018, 117; Gomm 2004, 185.)

6.3.2 Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen tässä tutkimuksessa

Sisällönanalyysia tehdessä analyysi tapahtuu hermeneuttisessa kehässä ja siihen kuuluu aina tutkijan oma sosiaalinen ja kulttuurinen sidonnaisuus. Aineistoja analysoidaan joko aineis-

tolähtöisesti eli induktiivisesti tai teoriaohjaavasti/-lähtöisesti eli deduktiivisesti. Aineistolähtöisyys eroaa teoriaohjaavasta siten, että aineistolähtöisyydessä luodaan teoreettiset käsitteet aineistoon pohjautuen, kun taas teoriaohjaavassa käsitteet ovat jo valmiina teoriaan pohjautuen. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi tehdään systemaattisesti sekä objektiivisesti. Käytämme aineiston analyysissä induktiivisen sisällönanalyysin menetelmiä, jossa analyysi etenee yksittäisestä yleiseen (Tuomi & Sarajarvi 2018, 107, 110, 117; Silverman 2001, 124; Krippendorff 2013, 17.)

Grönforsin (1982, 145) mukaan aineiston jäsentäminen alkaa alustavasti jo siinä vaiheessa, kun aineistoa kerätään. Tällöin alkavat alustavat ajatusmallit jäsentämisestä syntyä. Keräsimme ensin kirjoitelma-aineistot, jotka luimme läpi ja vasta sen jälkeen aloimme tehdä haastatteluita. Kirjoitelmia lukiessa huomasimme lukiolaisten painottavan kirjoitelmissaan keskenään samankaltaisia asioita. Tietyt asiat alkoivat toistumaan jo ensimmäisten noin kolmenkymmenen kirjoitelman kohdalla eli aineisto oli kylläntynyt (Eskola & Suoranta 1998, 62). Luimme kirjoitelmia molemmat omilla tahoillamme, jonka jälkeen aloimme yhdessä luokittelemaan kirjoitelmia toistuvien aiheiden mukaisesti. Näitä aiheita olivat lukiossa tehtävät valinnat, ajatukset korkeakouluun hakeutumisesta sekä puhe korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksista Kirjoitelma on aina kirjoittajan subjektiivinen näkemys tutkittavasta ilmiöstä, minkä vuoksi arviointivaiheessa reliaabeliuden varmistamiseksi on hyvä käyttää useampaa vastausten arvioijaa (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 148).

Kylläntymistä ilmeni myös haastatteluissa. Haastatteluiden edetessä huomasimme niissä ilmenevän samanlaisia ajatuksia kuin kirjoitelmissa. Tämän lisäksi haastatteluista välittyi tietyt aiheet, joita ei kirjoitelmissa ilmennyt. Haastatteluissa tuotiin vahvemmin esille opinto-ohjaajan merkitys sekä mahdollinen välivuosi lukio-opintojen jälkeen. Lisäksi haastatteluissa korostettiin epävarmuutta hakemisprosessista korkeakouluun. Haastattelu toimi täydentävänä ja nuorten ajatuksia laajentavana keinona kirjoitelmien lisäksi. Pelkästään kirjoitelmia keräämällä olisi jäänyt merkittäviä asioita kuulematta.

Aineistolähtöistä, eli induktiivista, sisällönanalyysiä tehtäessä se voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Nämä vaiheet ovat aineiston redusointi, klusterointi sekä abstrahointi. Aloitimme aineiston analyysin aineiston redusoinnilla eli pelkistämällä. Tässä vaiheessa aineistosta karsitaan pois kaikki epäolennainen ja keskitytään ainoastaan siihen, mikä vastaa tutkimuskysymyksiin. Lähdimme karsimaan aineistosta epäolennaista lukemalla kirjoitelmia

ja haastatteluiden litteraatioita usean kerran läpi, jotta voisimme hahmottaa kokonaiskuvan aineistosta. Aineisto voidaan redusointivaiheessa joko pilkkoa osiin tai pelkistää sitä tietoa, joka aineistossa on. (Miles & Huberman 1994, 10-12.) Tässä vaiheessa hyödynsimme esimerkiksi erivärisiä kyniä, joiden avulla etsimme kuhunkin tutkimuskysymykseen liittyviä vastauksia. Tällä tavoin ryhmittelimme ja pilkoimme aineistoa pienempiin osiin. Samalla alkoi muodostumaan jo selkeitä luokkia, jotka muotoutuivat useamman lukukerran jälkeen lopulliseen muotoonsa.

Aineiston klusterointi kuvaa seuraavaa vaihetta eli ryhmittelyä, joka on jo osa aineiston abstrahointia, eli teoreettisten käsitteiden luomista (Miles & Huberman 1994, 11; Tuomi & Sarajärvi 2018, 125). Huomasimme, kuinka tärkeää on, että tutkimusaihe on tarkoin määritelty, jotta aineisto osataan rajata klusterointivaiheessa (Auerbach & Silverstein 2003, 44). Tässä vaiheessa alkuperäisiä ilmauksia tutkitaan tarkoin ja pyritään löytämään niistä sekä samoja että eroavia asioita sekä käsitteitä, jotka sitten ryhmitellään omiin luokkiinsa. Nämä luokat tulee nimetä, jollakin tietyllä kuvaavalla yläkäsitteellä. (Silverman 2001, 124.)

Teoreettisten käsitteiden tulee olla David Silvermanin (2001, 124) mukaan erittäin tarkkoja, jotta ne voidaan löytää aineistosta, vaikka tutkimuksen tekisi joku toinen tutkija. Abstrahoi- taessa aineistoa tulee alkuperäisistä ilmauksista siirtyä lopullisesti teoreettisiin käsitteisiin sekä lopullisiin johtopäätöksiin. Yläluokkia sekä alaluokkia yhdistellään vielä viimeiset ker- rat, jotta saadaan mahdollisimman kuvaavat käsitteet, ja ne yhdistetään yhdeksi kokonaisuudeksi. Loppujen lopuksi tulisi olla alaluokkia, yläluokkia sekä pääloukkia. Näiden käsitteiden avulla tulisi saada vastaus tutkimustehtävään sekä tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125-127; Miles & Huberman 1994, 261.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mitä lukiolaiset ajattelevat korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksista ja ensimmäiseksi luokaksi muodostui uudistukselle annetut merkitykset. Tämä luokka jakaantui kolmeen eri yläluokkaan sen mukaisesti, miten lukiolaiset kokevat uudistusten vaikutukset. Ne koettiin positiivisena, negatiivisena tai neutraalina asiana. Kirjoitelma-aineistostamme välittyi lisäksi kolme erilaista tapaa suhtautua tulevaisuuteen, joista muodostimme urasuunnittelun luokan. Aloimme luokitella vastauksia niiden mukaisesti, ja loimme näille ryhmille omat käsitteensä: vahva urasuunnittelu, keski- vahva urasuunnittelu sekä heikko urasuunnittelu. Kirjoitelmien luokittelun jälkeen luokitte-

limme myös haastattelut näihin eri ryhmiin. Käsitteillä vahva, keskivahva ja heikko kuvaamme lukiolaisten valmiuksia tehdä päätöksiä urasuunnittelustaan yhteiskunnan luomien raamien mukaisessa aikataulussa. Taulukossa 2, sivulla 42 havainnoimme näiden yläluokkien muodostamia alaluokkia, joita ovat: ominaispiirteet, suhtautuminen tulevaisuuteen, lukio-opintojen suunnittelu, lukion merkitys ja ohjauksen merkitys. Nämä alaluokat muodostuivat aineistosta välittyneiden keskeisten merkitysten mukaisesti. Kyseistä taulukkoa muodostaessa käytimme apunamme CIP-, CASVE- ja siltamalleja, jotka auttoivat jäsentämään alaluokat lopullisiksi luokikseen. Esimerkiksi urasuunnittelu-käsitteen valitsimme Lerkkasen mukaisesti.

7 KORKEAKOULUJEN OPISKELIJAVALINTAUUDISTUKSET LUKION MERKITYKSEN MUUTTAJANA

Kuvaamme tämän tutkimuksen tulokset tässä luvussa. Pääluokiksi muodostuivat uudistuksille annetut merkitykset ja lukiolaisten urasuunnittelu. Uudistukselle annetut merkitykset vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme ”Millaisia merkityksiä lukiolaiset antavat korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksille” ja toinen pääluokka, lukiolaisten urasuunnittelu vastaa toiseen tutkimuskysymykseemme ”Miten uudistukset näyttäytyvät osana lukiolaisten urasuunnittelua ja siihen liittyvää päätöksentekoprosessia?”. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelemme korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksille annettuja neutraaleja ja positiivisia merkityksiä. Viimeisenä käsittelemme uudistuksille annetut negatiiviset merkitykset. Toisessa alaluvussa keskitymme lukiolaisten eri vaiheissa olevaan urasuunnitteluun. Lopuksi vedämme tulokset yhteen ja tarkastelemme niitä kognitiivisen informaation prosessointiteoriaan sekä siltamalliin peilaten.

7.1 Valintakoelukemisen väheneminen ja lisääntyneet opiskelupaineet lukiossa

Sekä kirjoitelmista että haastatteluista ilmeni, että yleisesti lukiolaisten tiedot koskien korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksia ovat vähäisiä. Kirjoitelmissa painotettiin pääasiassa ylioppilaskirjoitusten merkitystä sekä niistä saatavia pisteitä haettaessa korkeakouluun. Nämä asiat ovat tulleet ilmi opinto-ohjauksen tunneilla ja ne ovat jääneet lukiolaisille mieleen. Kuitenkin moni kertoi uudistusten tuntuvan vieraalta aiheelta kokonaisuudessaan.

Korkeakouluhaku-uudistus on käsittäkseni sitä, että pääsykokeet harventuvat ja opiskelupaikkoihin pääsee ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon arvosanojen perusteella. En tiedä asiasta paljoa, sillä olen kuullut siitä vain ohimennen opolta, ja lukenut vähän netistä. (K56)

Opiskelijavalintauudistus on toisaalta tuttu aihe, mutta toisaalta se on myös jäänyt vähän hämäräksi. Opot ovat puhuneet siitä, mutta en tiedä tarkalleen, mitä se tarkoittaa. Kuitenkin on mielestäni hyvä, että pääsykokeet poistuvat ja enemmän painotetaan ylioppilaskirjoituksiin. (K49)

Monessa kirjoitelmassa ja haastattelussa ilmeni, että lukiolaiset luulevat pääsykokeiden poistuvan jopa kokonaan. Kirjoitelmissa ja haastatteluissa tuotiin esiin, että enää ei voi valita ylioppilaskirjoituksissa kirjoitettavia aineita vain oman mielenkiinnon mukaan. Sen sijasta tai sen lisäksi korkeakouluun haettaessa tulee huomioda kirjoitettavista aineista saatavat pistemäärät ja valikoida oppiaineita niiden mukaan.

Kurssivalinnat ja kirjoitettavat aineet perustuvat pitkälti aineista, joissa on hyvä, mutta uudistusten myötä pitää myös tarkastella pisteiden määrää kirjoitettavasta aineesta. (K17)

Uudistuksissa nähdään positiivisena puolena ylioppilastodistuksen merkityksen korostuminen korkeakouluun haettaessa. Osa lukiolaisista näkee hyvänä, että pääsykokeisiin ei tarvitse lukea enää erikseen, jos pärjää hyvin ylioppilaiskokeissa. Tämän koettiin vähentävän kuormitusta ja stressiä, kun on vain yhdet kokeet, joihin tulee opiskella.

Uudistus on minusta ihan hyvä, sillä on minusta on helpompi panostaa lukiossa ja päästä suoraan papereilla verattuna siihen, että pitäisi stressata vielä pääsykokeista. (K19)

Eipä kummempaa, mielestäni se on hyvä, ettei tarvitse opiskella pääsykokeisiin vaan on mahdollisuus kaikkensa pistää peliin YO-kirjoituksissa. (K13)

Myös se nähdään positiivisena, että lukiossa tehdyllä työllä on todella merkitystä jatko-opintopaikkaa hakiessa, ja tämä motivoi opiskelemaan ja ”panostamaan” lukio-opintoihin. Tämä on linjassa Opetus- ja kulttuuriministeriön (2016, 9) asettamiin tavoitteisiin korkeakoulujen opiskelijavalinnan uudistuksen näkökulmasta. Aineistossa korostettiin, että uudistus on hyvä asia niille, jotka pärjäävät hyvin lukio-opinnoissa sekä ylioppilaskirjoituksissa. Samalla kuitenkin heikommin pärjäävät joutuvat alempaan asemaan haettaessa korkeakouluun. Aineistosta välittyi ristiriitaisia ajatuksia siitä, onko oikein vai väärin, että hyvin ylioppilaskirjoituksissa menestyneet lukiolaiset pääsevät korkeakouluun sujuvammin.

...Pääsykokeisiin meneminen tuntuisi ehkä hieman omituiselta. Tuntuisi, että kirjoituksilla ei ole väliä, vaan sama stressaava lukeminen alkaa uudelleen. Kirjoitusten jälkeen ei voi pitkään tuntea helpotusta, vaan pitää aloittaa taas lukeminen. (K56)

Hmm, no ehkä just se niiku, no miun mielestä se ei oo epäreiluu että ne pääsee niiku tota, suoraa kouluu koska miun mielestä se on vaan niinku semmonen lahja, tai et ku jotku oppilaat on opiskellu tosi ahkerasti lukiossa niin se on vähän niinku, se palkitsee niitä että ne pääsee suoraa... (H2)

Kirjoitelmissa ei mainittu kertaakaan ensikertalaiskiintiötä. Haastatteluissa aihe tuli puheeksi meidän aloitteestamme. Ensikertalaiskiintiö nähdään hyvänä silloin, kun itse tietää mihin haluaa hakea opiskelemaan. Lukiolaiset kokevat, että ensikertalaisena omat mahdollisuudet päästä sisään korkeakouluun ovat paremmat.

No se ensikertakiintiöjuttu on varmaanki iha hyödyllinen, niinku just varsinki sen takia et jos mä haluan niinku siihe yhteen alaan, ni jos en kokeile niinku mitää muuta, ni sit se on miulle niiku hyvä asia... ...Ja sitte ku on se ensikertalaiskiintiöjuttu, nii sitte senki takia kukaa ei oikei uskalla ees lähtee yrittää mihinkää niinku opiskelee, tai halua olla niiku varma siitä et mitä halluu tehä ja panostaa siihe. Et miun kaveriporukasta ykskää ei tiä tällä hetkellä et mitä halluu tehä et kaikki on pitämässä väli vuoden. (H2)

Uudistukset nähdään myös hyvin negatiivisena asiana ja esimerkiksi ensikertalaiskiintiön vuoksi opiskelupaikan vastaanottaminen pelottaa, jos ala ei olekaan itselle sittenkään se oikea. Samalla menettää itse ensikertalaisen statuksen hakiessa toiseen korkeakoulutukseen. Omat mahdollisuudet vaihtaa alaa hankaloituvat, joten lukiolaiset haluavat olla varmoja siitä, että opiskelupaikka, jota hakee, on itselle mieluisa. Tämä on ristiriidassa Sipilän kärkihankkeen tavoitteiden kanssa. Kärkihankkeen tavoitteena on saada opiskelusta ja jatko-opintoihin siirtymisestä joustavampaa, mutta lukiolaisten silmissä on käynyt päinvastoin (Valtioneuvoston kanslia 2018, 22).

Uudistusten kerrotaan lisänneen opiskelupaineita ja -stressiä. Korkeakouluun hakiessa tietyistä oppiaineista saa enemmän pisteitä, jolloin valintoja kirjoitettavista aineista ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista tehdä oman mielenkiinnonkohteiden mukaisesti. Lukiolaiset kokevat, että koko lukion aikainen opiskelu kulminoituu ylioppilaskokeisiin, joissa menestyminen on tae korkeakouluopintoihin pääsystä.

En pidä siitä, että korkeakoulun haku uudistui, se luo huomattavasti enemmän paineita kirjoituksiin, koska kirjoituksilla on niin paljon valtaa siihen, pääsetkö korkeakouluun vai et. (K33)

Huono puoli on se, että aina joka kokeessa ei voi onnistua, joten myös yo-kirjoituksissakin voi epäonnistua, joten yksi koe saattaisi estää kouluun pääsemisen. Onneksi yo-kokeita on mahdollista korottaa, mutta kokeen uusiminen on kuitenkin taas raskasta. (K45)

Monet mainitsevat olevan epäreilua, että matematiikassa hyvin pärjäävät pääsevät jatko-opintoihin helpommin kuin ne, joille se on haasteellisempaa. Pitkän matematiikan arvosalalla saa uudistusten myötä sekä yliopistoon että ammattikorkeakouluun kaikille eri koulutusaloille haettaessa todistusvalinnassa eniten pisteitä (Opintopolku 2019a, Opintopolku 2019c). Ylipäätään koulussa pärjäämisen erot nähdään eriarvoistavan opiskelijat jatko-opintojen kannalta.

Uudistus ei tuo minulle lisämotivaatiota opiskeluun. Tiedän, että nyt on erityisen tärkeää menestyä kirjoituksissa, mutta mitä väliä, jos en kuitenkaan pääse todistuksen perusteella jos matikka on niin tärkeässä osassa. (K11)

Monet pohtivat myös sitä, että uudistukset ovat huonoja niille, jotka ovat tulleet lukioon pohtimaan ammatinvalintaa. Uudistusten myötä koetaan, että lukiolaisten tulee tietää yhä aikaisemmin, minne haluaa lukion jälkeen opiskelemaan. Lukiossa tulisi yhä aiemmin tehdä valintoja jatko-opintoja silmällä pitäen. Uudistukset tuovat näille lukiolaisille myös epätoivoa tulevasta, sillä he kokevat, että uudistukset heikentävät tai vaikeuttavat mahdollisuuksia päästä opiskelemaan.

...Jos kirjoitukset menevät huonosti, rajoittaa se valtavasti mahdollisuuksia päästä opiskelemaan sinne minne haluaisi. Myöskin moni lukiolainen tulee lukioon, jotta saisi lisää aikaa miettiä mihin ammattiin haluaisi valmistua. Tämä opiskelijavalintauudistus osaltaan vähentää mahdollisuuksia tähän lisääaikaan. Siksi opiskelijavalintauudistus on luonut itselleni todella paljon paineita lukon suhteen, ja sen, minne haluaisin mennä jatko-opiskelemaan. (K31)

Lukiolaiset kokevat, että korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten myötä lukiossa ei ole enää aikaa pohtia tulevaisuuden suunnitelmia. Nykyisin tulisi tietää jo lukion aloittaessa, mitä aikoo ylioppilaskirjoituksissa kirjoittaa ja mistä saa eniten pisteitä haettaessa korkeakouluun. Uudistusten myötä koetaan hyvänä, että lukion jälkeen ei tarvitse lukea erikseen pääsykokeisiin, mutta samalla tämä lisää stressiä lukio-opinnoissa menestymiseen.

7.2 Lukio tulevaisuuden suunnitelmien mahdollistajana

Erilaiset suhtautumistavat tulevaisuuteen näyttäytyvät keskeisenä asiana lukiolaisten pohdinnoissa. Jaoin lukiolaiset kolmeen eri ryhmään tulevaisuuteen suhtautumisen mukaan

(Taulukko 2): lukiolaisiin, joilla on aineistoon perustuen selkeät tulevaisuudensuunnitelmat ja positiivinen suhtautuminen tulevaan (vahva urasuunnittelu); lukiolaisiin, joilla tulevaisuudensuunnitelmat ovat muotoutumassa ja jotka pohtivat eri vaihtoehtoja tulevaisuudelle (keskivahva urasuunnittelu) sekä lukiolaisiin, jotka eivät vielä pohdi tulevaisuuttaan lukiota pidemmälle (heikko urasuunnittelu). Käsitteillä vahva, keskivahva ja heikko kuvaamme lukiolaisten valmiuksia tehdä päätöksiä urasuunnittelustaan yhteiskunnan luomien raamien mukaisessa aikataulussa. Lisäksi aineistossa on kirjoitelmia, joista urasuunnittelua ei ole havaittavissa, joten nämä vastaukset jätämme käsittelemättä tässä luvussa. Kyseiset lukiolaiset olivat käsitelleet aihetta yleisesti, jättäen omat kokemukset ulkopuolelle.

Tässä alaluvussa käsittelemme eri tavoin tulevaisuuteen suhtautuvia ryhmiä tarkemmin ja tarkastelemme, miten nämä eri ryhmät kokevat korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksen heijastuvan tulevaisuuteensa. Seuraavassa taulukossa havainnollistamme näille kolmelle ryhmälle tyypillisiä piirteitä. Havainnollistamme kuinka lukiolaiset suhtautuvat tulevaisuuteen ja lukio-opintoihin sekä millaisia merkityksiä lukiolaiset antavat lukiolle ja ohjaukselle korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksen näkökulmasta. Ensin esittelemme vahvan urasuunnittelun ryhmän, jonka jälkeen siirrymme keskivahvan urasuunnittelun ryhmään ja lopuksi esittelemme heikon urasuunnittelun ryhmän. Seuraavassa alaluvussa peilaamme kunkin ryhmän ominaispiirteitä kognitiivisen informaation prosessoinnin teoriaan sekä siltamalliin.

	Vahva urasuunnittelu	Keskivahva urasuunnittelu	Heikko urasuunnittelu
Ominaispiirteet	Haaveammatti tai jatko-opintopaikka tiedossa	Pohdinnassa useampi eri ammatti ja opiskelupaikka	Ei pohdintoja jatko-opinnoista
Suhtautuminen tulevaisuuteen	Positiivinen	Epävarma	Välittelevä
Lukio-opintojen suunnittelu	Tulevaisuuden haaveiden ja jatko-opintopaikan perusteella	Oman kiinnostuksen tai ylioppilas-kirjoituksista saatavien pisteiden mukaan	Oman kiinnostuksen ja ”helppouden” mukaan
Lukion merkitys	Väylä jatko-opintoihin	Lisäaika urasuunnittelulle	Lisäaika urasuunnittelulle
Ohjauksen merkitys	Omaehtoinen ohjaus	Yksilöohjaus	Ryhmäohjaus

Taulukko 2. Urasuunnittelu

7.2.1 Vahva urasuunnittelu: Kolme vuotta valmistautumista korkeakouluopintoihin

Vahvan urasuunnittelun ryhmä koostuu kahdestakymmenestä lukiolaisesta, joista kaksitoista on poikia ja kahdeksan tyttöjä. Näille lukiolaisilla urasuunnittelu on jo selkeää ja he tuovat esiin suunnitelman sille, mitä aikovat tehdä lukion jälkeen. He ovat päättäneet, mihin hakeutuvat opiskelemaan lukion jälkeen ja pohtivat, mitä työtä haluavat tehdä tulevaisuudessa.

Olen hakemassa oikeustieteelliseen, ja olen valinnut sen perusteella kursseja, joita käyn sekä kirjoitettavat aineet. (K24)

Lukion jälkeen tavoitteenani on päästä yliopistoon opiskelemaan kieliä, ja myöhemmin kieltenopettajaksi. Tämä tavoite näkyy lukio-opiskelussani siten, että olen valinnut paljon kursseja englannista, ruotsista ja saksasta. (K49)

Ryhmän lukiolaiset suhtautuvat tulevaisuuteensa positiivisesti, avoimesti ja toiveikkaasti. Tulevaisuuteen myönteistä suhtautumista helpottaa se, että tietää mitä lukion jälkeen haluaa tehdä. Tällöin voi suunnitella eri vaihtoehtoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Lukiolaiset eivät koe uudistusten estävän tavoitteiden saavuttamista, vaikka he eivät menestyisi ylioppilaskirjoituksissa.

...mulla on aika sillee selkeet ajatukset et mitä mie halluun isona tehä ja missä mie halluun olla ja siis, ihan semmosia positiivisia ajatuksia. Kun mieltii ni ei tuu mittään semmosta epätoivoo eikä et vitsi ku mie en tiä mitä mie halluun ja en tiä mitä mie teen. (H7)

Lukion jälkeen pyrin opiskelemaan lääketiedettä, joten sitä varten pitää kirjoittaa fyysiikka, kemia, biologia, ja pitkää matikkaakin suositellaan, mutta itselläni ei suju edes lyhyt, joten kirjoitan ruotsin. Tämä tietysti huonontaa mahdollisuuksiani tulla valituksi kirjoitusten perusteella, mutta minulla on mahdollisuus päästä lääkkiseen pääsykokeen avulla. (K11)

Lukion jälkeistä aikaa odotetaan, vaikka sen koetaan tulevan melko nopeasti. Tulevaisuuden pohtimiseen liittyy jännitys ja pelko, jotka eivät ole kuitenkaan muuttuneet ahdistukseksi. Ryhmän lukiolaiset kokevat jännityksen positiivisena tulevaisuuden odottamisena.

No ehkä tavallaan sellai et niinku vaaditaan aika paljon ja sit sellai kauhee äkkii pitäis sillee jotenki tarttua siihe todellisuuteen tai sellai ja ehkä vähä sellai pelottaa mut sit tai ei mitenkää sellai pahalla tavalla tai ehkä enemmän jännittää tai sellai et niinku ihan kuitenkin hyvii fiiliksil ja sillai odottavaisil fiiliksil ja just se et pääsis sinne niinku yliopistoon ja sille alalle mille haluis ni et ois kiva tietysti just nihi juttuihi mitä ittee kiinnostaa. (H3)

Lukio-opintoja suunnitellaan tulevaisuutta ajatellen eri tavoin. Osa tekee valintoja omien kiinnostuksen kohteiden mukaan tukien omaa urasuunnittelua ja osa korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten mukaisten pisteiden perusteella. Uudistukset ovat vaikuttaneet luki-ossa tehtäviin valintoihin muun muassa siten, että lukiolaiset ovat alkuperäisen suunnitelmansa sijasta valinneet ylioppilaskirjoituksiin yhden aineen enemmän. Lisäksi lukiolaiset ovat valinneet opiskeltavia aineita sen mukaan, mistä saa eniten pisteitä korkeakouluun hahettaessa.

Olen joutunut suunnittelemaan jo mitä aineita haluan kirjoittaa yo-kirjoituksissa 1.vuonna. Pitää katsoa mistä aineista saa eniten pisteitä haluamaan opiskelupaikkaan, vaikka aine ei olisikaan mieluinen tai ei olisi niin hyvä siinä aineessa. (K20)

Itse olen ottanut ainevalinnoissani uudistuksen huomioon, vaikka pääperiaatteenani onkin opiskella aineita, joista olen itse kiinnostunut. Uudistuksen huomioon ottaminen ainevalinoissa nimittäin helpottaa korkeakouluun pääsyä merkittävästi, kun suosii aineita, joista saa paljon pisteitä. (K50)

Monet kokevat hyvänä, että lukiossa opintojen eteen tehty työ otetaan huomioon korkeakouluun haettaessa. Ylioppilaskokeen arvosanoilla suoraan korkeakouluun pääsemisen koetaan tuovan lisää motivaatiota lukiossa opiskeluun. Monet mainitsevat myös sen, että stressi ja paineet vähenevät, kun ei tarvitse erikseen lukea pääsykokeisiin. Tälle ryhmälle lukio näyttää väylänä kohti jatko-opintoja ja omia tulevaisuuden haaveita. Osa on valmiita tekemään jopa lukio-opintojen ulkopuolisia konkreettisia toimia, jotta omat mahdollisuudet päästä korkeakouluun paranisivat.

Olen tutkinut miten arvosanat kirjoittamissa aineissani vaikuttavan kohteeni haluun (valtio-oppi). Tämän perusteella olen valinnut mihin aineisiin haluan panostaa. Konkreettisenä esimerkkinä erosin kirkosta, jotta voisin saada kirjoitettua elämäntietoa, koska siitä saa kuudennen kirjoitettavan aineen ja sillä saa ihan hyvin pisteitä. K25

Ryhmän lukiolaiset ovat itse etsineet tietoa korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksista ja osaavat sen pohjalta pohtia lukio-opintojaan ja kirjoitettavia aineita. Lisäksi he ovat itse selvittäneet kuinka tulevaisuuden haaveet tavoitetaan. Tietoa on löytynyt niin mediasta kuin opinto-ohjaajalta.

Tulevaisuudessa haluaisin opiskella logopediaa. Alalle otetaan vuosittain aika vähän opiskelijoita, joten sitä on aika hankala päästä opiskelemaan. Opiskelijavalintauudistuksen myötä 70% opiskelijoista oteaan suoraan sisään ylioppilastodistuksen perusteella. Lisäksi vaatimuksena on, että opiskelija on kirjoittanut äidinkieltä vähintään M:än. Äidinkieli on minulle haastellinen aine, joten en usko pääseväni opiskelemaan suoraan ylioppilastodistuksen kautta. (K47)

mmm varmaa silt opolt, en nyt muista mut oha siit jotai niinku just ollu niinku netisäkii ja sit vaik just lukiolaistenliiton ni sivuil ja tällasta et oha siit ny ollu jotai juttuja ja tällei et mut aika paljon se opoki siit on puhunu (H3)

Tulevaisuuden suunnitelmien tueksi lukiolaiset löytävät itse tietoa, ja ovat sitä valmiita hakemaan, mutta varasuunnitelmiin he tarvitsevat opinto-ohjaajan tukea. Ryhmän lukiolaiset hakeutuvat herkästi opinto-ohjaajan ohjaukseen saadakseen vahvistusta omalle urasuunnitelulle.

Sit mie ajattelin tässä itse asiassa et miun pitää laittaa opolle viestii että saisinko mie ajan että miten ois järkevin tehdä se, et jos en nyt vaikka pääsekään ekalla sissään, niin sit et mikä ois niinkun, mihin miun kannattais mennä ja mitä miun kannattais tehdä. (H7)

Vahva urasuunnittelu näyttäytyy selkeytyneiden tulevaisuuden suunnitelmien aktiivisena tavoittelemisena. Lukiolaiset ovat valmiita tekemään valintoja ottaen huomioon korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset. He ovat itseohjautuvia ja kiinnostuneita vaikuttamaan omaan tulevaisuuteensa.

7.2.2. Keskivahva urasuunnittelu: Menetetty lisääika pohtia urasuunnitelmaa

Keskivahvan urasuunnitteluun ryhmä koostuu kuudestatoista lukiolaisesta, joista poikia on kuusi, tyttöjä yhdeksän ja yksi muun sukupuolinen. Tämän ryhmän lukiolaisilla on jo pohdintoja tulevaisuudestaan, mutta ne eivät välity varmoina tavoitteina tulevasta jatko-opintopaikasta tai haaveammattista. He pohtivat eri vaihtoehtoja, mutta eivät ole tehneet lopullisia päätöksiä niiden suhteen.

...sit minnuu kiinnostas esim niinku journalismi ja medianomi ja sitteen sitte kiinnostas näyttelijän työ ja nää on aika tämmösiä sillee et nää ei oikein mitenkää liity toisiinsa sillee mutta tai olikohan mulla vielä joku no sitte just se psykologia sillee miusta ois ihana et mie saisin jotenkin yhistettyä sen siihen mutta mie kuitenkin koen mie en haluis olla psykologi vaan jotenki et mie sen siihen.. mut sit esim terveydenhoitaja kiinnostas kans sillee et mulla on vähä tämmösiä sillee että nää vähä hyppii ihan niinku yks on tuolta ja yks on tuolta sillee että mutta ehkä just ku on se välivuosi aikaa vielä nii ehkä silloin niinku just pystyy niinku käymään töissä ja ehkä saamaan jonkinlaista semmosta mielikuvaa näistä aloista. (H5)

Vastauksissa korostuu, että korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten myötä lukiolaisilla on herännyt pelkoa tulevasta lukion jälkeisestä ajasta. Monet mainitsevat stressin lisääntyneen, sillä lukio-opinnoissa on pärjättävä entistä paremmin. Lukiolaisia huolestaa ylioppilaskirjoitusten merkitys tulevaa jatko-opintopaikkaa haettaessa ja pelkäävät, että jatko-opintopaikan saaminen on haasteellista.

Opiskelijavalintauudistus on lisännyt ehkä paineita opiskeluun entisestään ja lisännyt epätoivoa, että pääseekö lukion jälkeen enää opiskelemaan sinne minne haluaa. (K12)

Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus on heijastunut lukio-opintoihini siten, että olen alkanut panostamaan vielä enemmän aineisiin, jotka ovat minulle hankalia, jotta saisin mahdollisimman hyvän lukio todistuksen, sekä yo-paperit. (K55)

Osa ryhmän lukiolaisista kokee joutuneensa suunnittelemaan lukio-opintojaan korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten sanelemana. He pyrkivät opiskelemaan ja kirjoittamaan ylioppilaskokeissa sellaisia aineita, joista saisi yleisesti hyvät pisteet useammalle alalle. Osa lukiolaisista on suunnitellut lukio-opintojaan omien kiinnostuksen kohteiden mukaisesti. Tälle ryhmälle ominaista on se, että he tiedostavat lukio-opintojen ja jatko-opintoihin haantumisen yhteyden.

Olen valinnut paljon matikkaa ja fysiikka, että pääsisin helpommin mihin tahansa haen, koska en tiedä vielä oikein mihin haen. (K6)

En ole suunnitellut kauhean tarkasti vielä, mutta tiedän suunnilleen mitä aion kirjoittaa. Olen panostanut enemmän aineisiin jotka minua kiinnostavat tai joista voisi olla hyötyä minulle tulevaisuudessa. (K22)

Olen valinnut paljon kieliä kirjoitettavaksi ja psykologiaa ja bilsaa. Niitä, mistä saa pisteitä hyvin. Se on antanut hieman enemmän stressiä, mutta silti helpottaa se ajatus, että lukisin erikseen vielä yliopiston hakukirjoja. (K42)

Lukiolaiset ovat tällä hetkellä haasteellisessa asemassa. Lukiolain (1998/629, 18§) mukaan tulee suorittaa vähintään neljä koetta ylioppilastutkinnon saadakseen. Kuitenkin uudistusten myötä korkeakouluihin lasketaan viiden-kuuden parhaiten kirjoitetun aineen yhteenlasketut pisteet. Tästä johtuen osa lukiolaisista joutuu valitsemaan itselleen viidennen kirjoitettavan aineen, osa jopa vasten omaa tahtoaan. Tämä lisää osaltaan stressiä etenkin lukiolaisilla, jotka eivät ole menestyneet lukiossa niin hyvin kuin haluaisivat.

Jos on suunnitellu kirjottavansa jonku viis ainetta ja sitte niinku opot toitottaa sitä et kannattais niinku kirjottaa kuus viiva seittemä nii sitte niinku mitä siinä alkais vielä opiskellemmaa ja mitä sitte kirjottais ja minne hakis ja.. niinku että minne tietyillä aineilla pääsee.. (H1)

Moni lukiolainen kertoi tulleen lukioon saadakseen lisää aikaa pohtia tulevaisuuden haaveitaan. Uudistusten myötä lukiolaiset kokevat, että tämä ei ole enää mahdollista, sillä ensimmäisenä vuonna tulisi jo päättää mitä aineita aikoo kirjoittaa ylioppilaskirjoituksissa. Lukiossa tehtävillä valinnoilla nähdään suora yhteys korkeakouluun pääsemiselle.

mm noku mie en oikeestaan tienny että mihin ammattiin mie halluisin sitte mennä tai niinku mitä haluisin tehdä työkseni nii sitte aikuisena nii sit se lukio anto sillee sen kolme lisä vuotta vähä miettii asioita ja katella että mitä mitä mitä nyt halluisin tehdä (H6)

Lukion sanotaan tuovan kolme vuotta lisääaikaa miettii tulevaisuuden ammattiasi, mutta tämä uudistus tarkoittaa sitä, että käytännössä lukieen tullessasi sinun tulee tietää minne haet lukion jälkeen, sillä kirjoitettavat aineet tulee suunnitella ensimmäisestä luokasta alkaen. (K18)

Suurin osa heistä tarvitsee vielä suoraan annettuja neuvoja ja ohjeita, jotta nämä tulevaisuutta tietyiltä osin määrittävät valinnat lukio-opintojen aikana tukisivat tulevaisuuden haaveita tai puolestaan avaisivat ovia monille mahdollisuuksille. Samankaltaisia tuloksia saivat myös Hautamäki ym. (2012, 53) tekemässään tutkimuksessa. Lukiolaiset halusivat tukea tekemiinsä kurssivalintoihin opintojen alusta alkaen. Opinto-ohjaaja on se henkilö lukiossa, kenen puoleen opintoasioissa käännyttään, ja kenen ammattitaitoa ja tietämystä arvostetaan kyseenalaistamatta. Yksilöohjauksen merkitystä korostettiin ja osa kokee saavansa yksilöohjaukseen tarpeeksi, osa kaipaa enemmän tukea. Etenkin jatko-opintoihin hakeutumista ryhmän lukiolaiset halusivat selvittää yhdessä opinto-ohjaajan kanssa.

Se niinku ittee helpottas tosi paljon jos niinku sen oman opinto-ohjaajan kanssa sais vaikka ihan kahden kesken jutella siitä että mitä miun kannattaa kirjottaa ja miks miun kannattaa kirjottaa se ja miten miun kannattaa niinku valmistella miten miun kannattaa kirjottaa se ja semmosta. (H5)

No sitä on ehkä sillee yleisesti mut ois voinu niinku opo ehkä käyä enemmän niinku kaikkien kaa semmosta niinku henkilökohtasta just että ois katottu yhdessä niinku opintoja miltä ne näyttäis sitte niitten jatko-opiskelupaikkojen suhteen. (H1)

Keskivahvan urasuunnittelun ryhmässä korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukseen ei ole perehdytty omatoimisesti. Lukiolaiset kokevat, että jatko-opintoihin hakeutuminen ei ole vielä ajankohtainen asia ja tarvittavat tiedot, joita lukiolaiset uudistuksesta tarvitsevat, saadaan opinto-ohjaajan tunneilta.

Itse en ole asiaa miettinyt (Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusta), kun ei se tunnu vielä minulle ajankohtaiselta, kun en ole vielä ensi keväänä saamassa edes lakkia. (K55)

En ole juurikaan tutustunut korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksiin, muuten kuin opo-tunneilla koulussa. (K45)

Ryhmää yhdistää jatko-opintojen ja tulevaisuuden työtehtävien pohtiminen. Moni oli hakenut peruskoulussa lukioon saadakseen lisää aikaa pohtia urasuunnitelmaa. Eri vaihtoehtoja pohditaan aktiivisesti, mutta ajatukset niistä eivät ole vielä jäsenyntyneitä. Jatko-opintoihin hakeutumista ei ole pohdittu vielä, sillä sitä ei pidetä ajankohtaisena. Lukio-opinnot on suunniteltu sen mukaisesti, mistä itse pitää ja millaisia pisteitä mistäkin aineista saa yleisesti jatko-opintoihin hakeutuessa.

7.2.3 Heikko urasuunnittelu: Urasuunnitelman ja päätöksenteon vältteleminen

Heikon urasuunnittelun ryhmässä lukiolaisia on yhteensä kuusitoista; seitsemän poikaa, kahdeksan tyttöä ja yksi muun sukupuolinen. Nimesimme ryhmän heikon urasuunnittelun ryhmäksi, sillä nämä lukiolaiset eivät vielä tiedä, mitä aikovat lukion jälkeen tehdä, ja heidän lukio-opintonsa koostuvat omien mielenkiinnon kohteiden mukaisesti. Tämä ei tarkoita, että kyseiset lukiolaiset olisivat huonoja tekemään urasuunnitelmiaan, vaan he eivät ole siihen vielä valmiita. Kyseiset lukiolaiset eivät ole valmiita tekemään päätöksiä urasuunnittelusta yhteiskunnan luomien raamien mukaisessa aikataulussa. Heidän tulevaisuuteensa suhtautumista kuvaa epätietoisuus. Ryhmän lukiolaisilla välittyi selkeästi se, kuinka lukio-opintojen ja tulevaisuuden välillä ei nähdä yhteyttä. Ajatus lukion jälkeisestä elämästä tuntuu kaukaiselta ja jännittävältä, joten sitä ei vielä haluta pohtia.

En ole ajatellut lukio opintojen jälkeistä aikaa oikeastaan yhtään ja olen valinnut kurseja omiin kiinnostuksiin perustuen. Kirjoitan aineet jotka tuntuvat minulle helpoilta ymmärtää mutta en ole ajatellut niitä millään tavalla yhteydessä tulevaisuuden ammattiini. (K36)

Aineistosta välittyi, kuinka useat ryhmän lukiolaiset elävät hetki kerrallaan, vailla tulevaisuuden suunnitelmia. He keskittyvät lukiossa ollessaan sen hetkisiin opintoihin, eivätkä vielä näe yhteyttä tulevaan. Lukiolaiset ovat lykanneet ajatusta tulevaisuuden suunnittelusta, sillä he kokevat sen jännittävänä ja jopa ahdistavana asiana. He eivät tiedä, mitä haluavat tehdä lukion jälkeen, eivätkä ole sitä vielä lukion aikana juuri pohtineet.

Must tuntuu et sitä tavallaan ehkä on vähä semmonen olo viel et ei oo ihan varma viel et mihin haluu mennä nii sen takii sitä on niinku lykänny ja näin et ei kovi oo oikee aatellu koko asiaa mihi niinku oma pää vie ja mihi niinku haluu mennä ja mikä kiinnostaa nii sen takii varmaa ei oo tutustunu aiheeseen ihan niin paljoo. (H4)

Varmaa ne kirjoitukset siel nyt iha ekana mikä tulee mieleen ni on vähä semmonen jännitys ja tämmönen et ne nyt iha ekana on se isoin asia varmaa mist ois iha kiva päästä läpi ja sit alkaa vähä niinku mieltii et mitä sen jälkeen haluu mut siis on se se on nii kuitenkin nii tuntematon tavallaa ni ei vähän se jännittää tottakai. (H4)

Ryhmän lukiolaiset päätyvät tekemään kurssivalintoja esimerkiksi sen mukaisesti, mitkä sopivat omaan aikatauluun. Ylioppilaskirjoituksissa kirjoitettavat oppiaineet päädytään valitsemaan sen mukaisesti, mistä on vähiten pakollisia kurseja ja mitkä aineet tuntuvat itselle helpoimmalta. Lukio-opinnoilla ei nähdä yhteyttä tulevaisuuteen, joten niitä ei myöskään suunnitella sen mukaisesti.

Kirjotan mahdollisimman helpot aineet itselle ja kurssit on sattumalta varattu vaan, että tulee oikea määrä. No en ole lukio-opinnoissa ajatellut kauheasti tulevaisuutta, pääta-voitteena on vaan päästä läpi ja puskea eteenpäin. (K1)

Varmaa helpoimman kautta, et tavallaa sillee mitä osaa eniten nii sit on niinku ottanu ne ja mis on vähiten kurssseja. Mä oon yleensä aina ollu vähä semmonen sillei tämmösis opiskeluhommis et niinku mennää sieltä mist on helpoin mennä ja näi et koittanu päästä aika helpolla. (H4)

En ole vielä kummemmin miettinyt kirjoitettavia aineitani tai kurssivalintojani muilta kuin siltä osin, että tuntien ajankohdat ovat käyneet hyvin päivärytmiin (ei hypäreitä yms.) (K14)

Moni toi niin kirjoitelmissa kuin haastatteluissa esiin, että päätyi hakemaan lukioon saadakseen lisääaikaa miettiä, mitä aikoo tulevaisuudessa tehdä. Kuitenkaan näihin toiveisiin lukio ei ole vastannut, sillä lukiolaiset painottivat, että valintoja on joutunut tekemään jo hyvin varhaisessa vaiheessa lukio-opintoja. Monilla tämän lisäajan tarve näyttäytyi myös siten, että he olivat suunnitelleet pidentävänsä lukio-opintojaan puolella vuodella oletetusta kolmen vuoden valmistumisajasta.

En vielä tiedä minne haluaisin mennä opiskelemaan lukion jälkeen. Siksi opiskelijavalintauudistus on minun osaltani huono asia. Myöskään moni muu lukiolainen ei tiedä minne haluaa opiskelemaan. Tämä opiskelijavalintauudistus tuo paljon lisäpaineita suoriutua lukioista hyvillä arvosanoilla. Jos kirjoitukset menevät huonosti, rajoittaa se valtavasti mahdollisuuksia päästä opiskelemaan sinne minne haluaisi. Myöskin moni lukiolainen tulee lukioon, jotta saisi lisääaikaa miettiä mihin ammattiin haluaisi valmistua. Tämä opiskelijavalintauudistus osaltaan vähentää mahdollisuuksia tähän lisäaikaan. Siksi opiskelijavalintauudistus on luonut itselleni todella paljon paineita lukon suhteen, ja sen, minne haluaisin mennä jatko-opiskelemaan. (K31)

Alun perun tulin lukioon siksi, ettei amiksen puolella ollut kiinnostavaa alaa. Haluisin myös ns miettimisaikaa tulevaisuuden suunnitteluun. Käyn lukion 3,5 vuoteen, jotta voin opiskella rahallisempaan tahtiin. (K33)

Ryhmän lukiolaiset painottivat stressin ja ahdistuksen lisääntymistä. Uudistusten johdosta valinnat kirjoitettavista aineista tulee tehdä mahdollisimman aikaisin, minkä vuoksi tulevaisuuden suunnitelmia vailla olevien lukiolaisten lukio-opintojen suunnitteluun kertyy lisää paineita.

No ehkä just enemmän tavallaan ehkä et ei sitä aikaa tavallaan oo et ekana vuotenaki siel oli jo joku toittomas et niinku ottakaa niit aineit mitä haluutte tulevaisuudes tehdä tai jotai et mikä on kaikkien vaikutukset kirjoituksii ja jos haluu yliopistoon ja näin et vähä sillee et ei siin oikee sitä aikaa kuitenkin sillee yhtää sen enemppää saanu. (H4)

Lukiolaiset eivät näe ajankohtaisena korkeakouluun hakeutumista, eikä tämän johdosta myöskään näe tarpeelliseksi vielä tutustua korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksiin

omatoimisesti. Tämän hetkiset vähäiset tiedot on saatu opinto-ohjaajalta joko oppitunneilla tai yksilöohjauksessa. Opetushallituksen (2015, 19) mukaan ohjaajan tulisi auttaa opiskelijaa ymmärtämään lukiossa tekemisensä valintojen vaikutukset tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Ryhmän lukiolaiset kokevat saadut tiedot riittämättömiksi ja he tarvitsisivat enemmän yksilöllistä tukea. Kuitenkaan omatoiminen ohjaukseen hakeutuminen ei välity aineistosta.

Et mie oon saanu kaiken tiedon kyllä opoilta, ja mun mielestä me ollaan saatu sitä tietoo ihan liian vähän, että miulle on esim tosi epäselviä jotku asiat niiku jatko-opinnoissa, nii miun mielestä se on vaa ehkä huonosti suoritettu se neuvominen siellä lukiossa... Just ehkä se vaa että niinku tosi vähän on infottu näistä asioista, okei en oo itekää motivoitunu ottaa selvää, mutta että ois ehkä vähän voinut enemmän kouluissa kertoa. (H2)

Varmaa iha vaa niiku joskus jutellu sen opon kaa jostai tai sen verran mitä on siel tunneil tullu käsitelty niini tota siit varmaa luultavasti on kaikki tullu ettei oo sillee ite oikeestaa hirveesti tutustunu siihe aiheeseen sillee henkilökohtasesti. (H4)

Heikon urasuunnittelun ryhmään lukeutuvat lukiolaiset eivät näe yhteyttä lukio-opintojen ja tulevaisuuden välillä. He haluavat valmistua ensin lukiosta, jonka jälkeen voi alkaa pohtia tulevaisuutta. Lukio-opinnot suunnitellaan omien kiinnostuksen kohteiden mukaisesti ja aineistosta välitty helpoimman reitin valitseminen. Lukiolaiset eivät ole motivoituneita miettimään myöskään korkeakouluun hakeutumista ja sen johdosta myös korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset ovat monelle vieraita.

7.3 CIP- ja siltamallin toimivuus lukiolaisten aikaistetussa päätöksentekoprosessissa

Vahvan urasuunnitelman omaavat ovat kognitiivisen informaation prosessoinnin teorian mukaisesti jo valinnan toimeenpanoprosessissa, ja siltamallissa tämä näyttäytyy toteuttamisen vaiheena. Tällöin lukiolaiset vievät käytäntöön tekemiään valintoja tulevaisuudesta. Vahvan urasuunnittelun ryhmän lukiolaisilla on vahvimmin havaittavissa sekä CIP-mallin toimeenpanoprosessiin kuuluvat sekä Siltamallin päätöksentekoa tukevat metakognitiiviset taidot. Näiden taitojen avulla opiskelijat ovat pystyneet säätelemään toimintaansa tilanteen vaatimusten mukaan. (Peterson ym. 2002, 327-328; Lerkkanen 2011b, 59-60.) Vahvan urasuunnittelun ryhmän lukiolaiset pystyvät tekemään muutoksia lukio-opintoihinsa saadakseen parhaat mahdolliset valmiudet hakeutua korkeakouluun uudistuksien myötä. Positiivisen sisäisen puheen avulla ryhmän lukiolaiset ovat onnistuneesti pystyneet ratkaisemaan uudistusten myötä tulleita haasteita ja mukautumaan tilanteeseen. Hyvän itsetietoisuuden

avulla he tietävät, mihin omat voimavarat riittävät ja ovat kyenneet ottamaan huomioon itselle parhaimmat keinot toimia ja työskennellä saavuttaakseen tavoitteensa. (Peterson ym. 2002, 327.)

Keskivahva urasuunnittelu -ryhmä asettuu CIP-mallin mukaisesti päätöksentekotaitojen vaiheeseen eli CASVE-sykliin, jossa he ovat keskenään eri syklin vaiheissa. Tavoitteena on löytää itselle sopiva urasuunnitelma ja lähteä toteuttamaan sitä. Osa ryhmäläisistä on vielä analyysin ja jäsentämisen vaiheessa, jota kuvataan siltamallissa oivaltamisen vaiheeksi. Tässä vaiheessa lukiolainen on tunnistanut muutoshalunsa ulkoisen syyn, joka on lukion loppuminen, ja tämän myötä pakollinen ammatinvalinta. Tällöin yksilö vertailee ja pohtii ongelmaansa, eli urasuunnitteluun, vaikuttavia tekijöitä. Tämä näyttäytyy korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukseen liittyvänä epätietoisuutena ja pohdintoina siitä, miten uudistukset tulevat vaikuttamaan korkeakouluihin haettaessa. Osa on edennyt synteesin, siltamallin mukaan kiteyttämisen, vaiheeseen. Tässä vaiheessa luodaan erilaisia vaihtoehtoja toimia tavoitteiden saavuttamiseksi. Lukiolaiset pohtivat eri ammatteja, koulutusaloja ja opiskelupaikkoja. Ajatukset urasuunnittelun suhteen ovat vielä jäsentymättömiä ja niitä haittaa siltamallin mukainen päätökseen sitoutumisen vaikeus. Priorisointivaiheessa, jota kuvataan siltamallissa valitsemisen vaiheeksi, pohditaan vaihtoehtoja peilaten niitä omiin arvoihin sekä muiden ihmisten tai yhteiskunnan näkökulmiin. Lukiolaiset pohtivat muun muassa sitä, mitä tulisi kirjoittaa ylioppilaskirjoituksissa saadakseen mahdollisimman hyvät pisteet haettaessa korkeakouluun. (Peterson ym. 2002, 323-326.)

Heikon urasuunnitelman ryhmä rakentaa vielä itsetuntemustaan ja tutustuvat eri ammattisekä koulutusaloihin. Tämä on CIP-mallin mukaisesti perusta päätöksenteon taidoille. Lukiolaiset eivät ole vielä hyväksyneet valintojen tekemisen ajankohtaisuutta, joten he eivät ole vielä aloittaneet siltamallin mukaista päätöksentekoprosessia tai eivät ole päässeet alkua pidemmälle. He tiedostavat lukion loppumisen, mutta eivät ole valmiita selvittämään mahdollisuuksia lukion jälkeiselle ajalle, mitä kuvataan siltamallissa päätöksenteon haittaavana tekijänä. Itsetuntemuksen tulee olla rakentunut, jotta lukiolainen voi alkaa pohtia urasuunnitelmiaan. Metakognitiivisiin taitoihin lukeutuva sisäinen puhe, voi toimia haittaavana tekijänä, mikäli lukiolaisen itsetuntemus on heikko. Tällöin lukiolaisen sisäinen puhe on kielteistä, eikä hän kykene kannustamaan itseään tekemään valintoja tulevaisuudestaan. Lisäksi hänen tulee olla tietoinen eri vaihtoehtoista, joita hänellä on. Tässä vaiheessa opinto-ohjauksella on tärkeä rooli ja lukion opetussuunnitelman (Opetushallitus 2015, 218) mukaisesti tätä

tukemaan on kaksi pakollista kurssia, toinen itsetuntemukseen liittyen ja toinen ammatinvalintaan. Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusta ei pidetä vielä ajankohtaisena asiana, sillä korkeakouluun hakeutuminen tuntuu kaukaiselta. Tämä voi johtua siitä, että itsetuntemus ei ole vielä täysin rakentunut ja tietämys ammatti- ja koulutusaloista ei ole riittävää. (Peterson ym. 2002, 320-323; Lerkkanen 2011b, 57-58, 62)

Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset voidaan nähdä siltamallin mukaisena ulkoisena vaikeutena, joka haittaa päätöksen tekemistä tulevasta koulutusvalinnasta (Lerkkanen 2011b, 62). Päätöksentekoprosessi nopeutuu uudistusten myötä, sillä uudistuksilla tavoitellaan nopeampaa siirtymistä jatko-opintoihin. Tämä näyttäytyy lukiolaisten arjessa siten, että he ovat pakotettuja tekemään lukio-opintojaan koskevia valintoja jo heti ensimmäisenä vuonna. Vahvan urasuunnittelun ryhmässä tämä ei kuitenkaan näyttäydy haasteena, sillä heillä suunnitelmat on jo selvillä ja näin ollen kykenevät tekemään valintoja lukiossa tulevaisuuden tavoitteiden mukaisesti. Heikon ja keskivahvan urasuunnittelun ryhmissä korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset näyttäytyivät selkeästi päätöksentekoa ulkoisesti haittaavana tekijänä. Uudistukset aiheuttavat näiden ryhmän lukiolaisille stressiä niin lukio-opintojen kuin jatko-opintojen pohtimisen suhteen. Tämän ulkoisen vaikeuden vuoksi lukiolaiset joutuvat aikaistamaan tai nopeuttamaan päätöksentekoprosessiaan.

7.3.1 CIP- ja siltamallin kriittinen tarkastelu

CIP-mallin pohja rakentuu itsetuntemuksesta sekä ammatti- ja koulutusalojen tietämyksestä, jotka luovat perustan urasuunnittelulle. Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten myötä mallin seuraavalle vaiheelle eli CASVE-syklin toteutumiselle ei jää tarvittavaa aikaa lukiossa. Tämä tarkoittaa sitä, että itsetuntemuksen sekä ammatti- ja koulutusalojen tietämyksen tulee olla rakentunut jo peruskoulussa, jotta malli voisi toimia tällaisenaan. Nykyisten yhteiskunnan rakenteiden mukaan nuoren lukiolaisen tulisi olla jo vähintään CASVE-syklin viimeisillä vaiheilla lukion aloittaessaan. CIP-mallin mukaan vasta toimeenpanoprosessien vaiheessa yksilön metakognitiiviset taidot tukevat päätöksentekoa. Niiden tulisi kuitenkin olla mukana jo perustaa luodessa, jotta esimerkiksi positiivinen sisäinen puhe auttaisi lukiolaista etenemään urasuunnittelussaan, kuten siltamallissa.

Siltamalli ottaa huomioon CIP-mallia laajemmin urasuunnittelua tukevia ja haittaavia tekijöitä. Tässä tutkimuksessa nämä tekijät korostuivat lukiolaisten urasuunnittelussa. Ohjauksen merkitys korostui etenkin haastatteluissa ja jokaisessa urasuunnittelun ryhmässä sen merkitys näyttäytyi eri tavoin. Päätöksentekoa haittaavat tekijät korostuivat etenkin heikon urasuunnittelun ryhmässä, jotka eivät siltamallin mukaan ole vielä edes päässeet ensimmäiseen päätöksentekoprosessin vaiheeseen. Siltamallin tulisi ottaa paremmin huomioon se, että merkittäviä päätöksiä tehdessä moni lykkää päätöksentekoa edemmäksi, vaikka valmiuksia sen tekemiseen olisi.

8 LUKION MERKITYS MUUTTUU

Tutkimuksemme tarkoituksena oli saada tietää, millaisia merkityksiä lukiolaiset antavat korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksille sekä miten nämä uudistukset näyttäytyvät osana lukiolaisten urasuunnittelua ja siihen liittyvää päätöksentekoprosessia. Jo aineistoa kerätessä ilmeni, että lukiolaiset tietävät aiheesta hyvin vähän ja kokevat sen vaikeaksi lähestyä. Tämä näyttäytyi meille muun muassa vapaaehtoisten haastateltavien puutteena sekä kirjoitelmien suppeudessa. On helpompaa vältellä aiheen käsittelyä, sillä lukion jälkeisen ajan pohtiminen, ääneen tai kirjoittaen, konkretisoi urasuunnitelman tekemisen välttämättömyyden. Tässä luvussa pohdimme tutkimuksen tuloksia, tutkimuksen luotettavuutta sekä jatkotutkimusaiheita.

8.1 Urasuunnittelun pakotettu aikaistuminen

Tutkimustulosten perusteella lukiolaiset jakautuvat kolmeen ryhmään urasuunnittelun perusteella. Urasuunnitelmat lukiolaisilla on hyvin eri vaiheissa, osa on kykeneviä tekemään päätöksiä tulevaisuuteen peilaten ja osa elää hetkessä. Tulosten mukaan lukiolaiset ovat hyvin eri lähtökohdilla lukiossa opiskelemassa, mikä osaltaan heijastui myös aiemmin mainittuihin kolmeen ryhmään. Vesasen ym. (2011, 9) tekemän tutkimuksen mukaan toiseksi yleisin syy hakeutua lukioon on lisäajan saaminen urasuunnittelulle. Tämä vastaa tutkimuksen keskivahvan ja heikon urasuunnittelun ryhmien pohdintoja lukiosta. Ulkoisten vaikeuksien, eli esimerkiksi korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten, myötä lukiolaiset joutuvat tekemään päätöksiä tulevaisuuden urasuunnitelmista yhä aiemmin, jolloin lukiossa ei ole enää aikaa miettiä, mitä haluaa lukion jälkeen tehdä. Urasuunnitelmien tekemistä ei tulisi ulkoi-

silla vaikeuksilla nopeuttaa. Tällä hetkellä urasuunnitelma tulee olla selvillä jo peruskoulussa lukioon haettaessa, jotta lukion alkaessa voisi tehdä tärkeitä päätöksiä ainevalintojen suhteen keskittäen opiskelun itselle tulevaisuuden kannalta tärkeisiin oppiaineisiin.

Nurmen (2014, 19) mukaan lukioikäiset nuoret elävät identiteettikriisien keskellä ja vaihtoehtoja tulevaisuudelle on useimmilla joko liikaa tai ei ollenkaan, mikä välittyi etenkin keskivahvan urasuunnittelun ryhmässä. Myllyniemen ja Kiilakosken (2018, 35) mukaan pojat päättävät keskimäärin aiemmin, mitä haluavat tulevaisuudessa opiskella. Tämä on linjassa tämän tutkimuksen kanssa siinä määrin, että poikia oli vahvan urasuunnittelun ryhmässä eniten, yhteensä 12 lukiolaista, kun keskivahvan ja heikon urasuunnittelun ryhmissä heitä oli yhteensä 13.

Heikon urasuunnittelun ryhmässä lukiolaisilla ei ollut vielä lainkaan vaihtoehtoja tai suunnitelmia tulevaisuudelle ja tämä on merkki siitä, että kaikki nuoret eivät ole valmiita tekemään omaa elämää määrittäviä tärkeitä päätöksiä vielä lukioikäisenä. Myös Lerkkasen (2011a, 47) mukaan 25 prosenttia lukiolaisista kokee haasteita päätöksiä tehdessä. Kaikki lukiolaiset eivät vielä koe olevansa valmiita tekemään merkittäviä päätöksiä urasuunnittelustaan. Yhteiskunta kuitenkin pakottaa muutoksillaan lukiolaisia päätöksentekoon silläkin seurauksella, että nuoret tekevät harkitsemattomia valintoja (Käyhkö 2016, 296). Esimerkiksi lukioon hakeutuminen näkyi tässä tutkimuksessa monen lukiolaisen ratkaisuna sille, ettei hän tiedä mitä haluaa tulevaisuudessa tehdä. Kuitenkaan vielä kolmen lukiovuodenkaan jälkeen lukiolaiset eivät ole valmiimpia tekemään urasuunnittelun kannalta olennaisia päätöksiä. Heillä ei ole ollut aikaa rauhassa pohtia tulevaisuuttaan, kun on jatkuvasti pitänyt tehdä uusia päätöksiä kurssivalinnoista ja ylioppilaskirjoituksissa kirjoitettavista aineista. Tämä on linjassa Meijersin ym. (2013, 49) tutkimuksen kanssa, sillä osa nuorista tekee hätäisiä päätöksiä tulevaisuuden suunnitelmistaan ajan ja tiedon puutteen vuoksi. Uudistusten myötä hätäiset päätökset lukio-opinnoissa tulevat lisääntymään, mikäli lukion lakimuutoksilla ja opetussuunnitelmaa muuttamalla ei saada lisää aikaa lukiolaisille pohtia tulevaisuuden suunnitelmiaan.

Lukiolaiset eivät tuoneet vahvasti esiin sitä, että korkeakouluun tulisi hakea useammin kuin kerran. Hautamäen ym. (2012, 36) tutkimuksen mukaan kuitenkin suurin osa hakee korkeakouluun kolmesti. Lukiolaiset näkevät mahdollisuutensa mustavalkoisesti, kouluun joko

pääsee tai ei pääse. Tämä osaltaan puoltaa Kojon (2010, 32) mukaista nuorten hetkessä elämistä. Myöskään ensikertalaiskiintiötä ei tuotu esiin haastatteluissa eikä kirjoitelmissa omaaloitteisesti. Ensikertalaiskiintiö on mahdollisesti lukiolaisille jo niin tuttu asia, että sitä ei osattu nähdä osana uudistusta. Aholan ym. (2018, 11) tekemän tutkimuksen mukaan kiintiöiden lisääminen ei ole tuottanut toivottua tulosta, mikä voi peilautua tuloksissamme siten, että lukiolaiset eivät näe sen vaikuttavan heidän korkeakouluun hakeutumiseensa. Lisäksi yksi vaihtoehto on, että lukiolaiset eivät tiedä kiintiöstä, tai sen vaikutuksista. Lukiolaiset eivät myöskään eritelleet ammattikorkeakoulun ja yliopiston haku-uudistuksia. Heille on todennäköisesti puhuttu esimerkiksi opinto-ohjauksen tunneille aiheesta korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksena, jolloin lukiolaiset pitävät niitä yhtenä ja samana uudistuksena.

8.2. Eriarvoistuvat lukiopolut

Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2015, 12) sekä lukiolain (629/1998, 1§) mukaisesti lukion tarkoituksena on yleissivistyksen lisääminen. Kuitenkin korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten myötä moni lukiolainen kertoi keskittyvänsä oppiaineisiin, jotka aikovat kirjoittaa ylioppilaskirjoituksissa. Tällöin vähemmälle huomiolle jäävät muut oppiaineet ja samalla lukion perustehtävä, yleissivistys, vähenee. Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset ovat siis ristiriidassa lukion perustehtävän kanssa. Osa korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksia on etenkin pitkän matematiikan ylioppilaskokeen arvosanan painottaminen opiskelijavalinnassa. Tämä asettaa hakijat epätasa-arvoiseen asemaan, sillä jokaiselle alalle korkeakouluun haettaessa pitkä matematiikka merkitsee kaikista eniten. Tämä tutkimus osoittaa sen, että lukiolaiset pelkäävät, etteivät pysty pärjäämään opiskelijavalinnassa kirjoittamatta pitkää matematiikkaa.

Matematiikka sekä sen merkitys osana ylioppilaskirjoituksissa kirjoitettavia aineita ja korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksia nähdään keskeisenä eriarvoisuutta lisäävänä tekijänä. Myös Pursiaisen, Rusasen ja Partasen vuonna 2016 tekemän tutkimuksen mukaan lukion yksi tärkeimmistä ainevalinnoista tehdään pitkän ja lyhyen matematiikan välillä. Tutkimus osoitti, että jo vuonna 2016, eli ennen kuin korkeakoulujen opiskelijavalintaa koskevat pisteytystaulukot olivat julkaistu, oli pitkän matematiikan kirjoittaminen tuonut laajemmin mahdollisuuksia päästä korkeakouluun kuin lyhyen matematiikan tai matematiikan kir-

joittamatta jättäminen. Pitkällä matematiikalla on siis ollut erityinen merkitys korkeakouluun pääsemisen kannalta jo ennen uudistuksia, mutta uudistusten jälkeen aiheesta on puhuttu mediassa enenevässä määrin. Myös Helsingin Sanomien (2019) teettämä selvitys osoitti, että pitkää matematiikkaa luetaan vastentahtoisesti hyvien pisteiden toivossa, mikä on linjassa tämän tutkimuksen tulosten kanssa.

Lukiolaiset korostivat vastauksissa ylioppilaskirjoitusten arvosanojen merkitystä haettaessa korkeakouluun. Ylioppilaskokeen arvosanat ovat lukiolaisille konkreettisempi asia kuin tuleva korkeakouluhinkin hakeutuminen, jolloin ylioppilaskirjoituksista on helpompi kertoa. Ylioppilaskirjoitukset ovat aineiston jokaisella lukiolaisella edessä joko samana tai seuraavana vuonna, jolloin ajatusta niistä ei voi enää lykätä, toisin kuin hakeutumista korkeakouluun ja urasuunnittelua. Tämä näyttäytyy myös siten, että kirjoitusten arvosanat ja niiden merkitys olivat jääneet opinto-ohjauksen oppitunneilta kaikista parhaiten lukiolaisten mieleen. Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksesta puhuttaessa tulisi aihe voida paremmin linkittää lukiolaisten elämään ja arkeen. Heidän tulee ymmärtää lukiossa tehtävien valintojen merkitys tulevalle urasuunnittelulle, jotta he osaisivat hyödyntää saatavilla olevaa tietoa ja ohjausta.

Ohjauksen tarve lukiolaisilla on vaihtelevaa urasuunnittelusta riippuen. Sekä tämän tutkimuksen, että Lerkkasen (2011a, 48) mukaan yksilöohjaukseen hakeutuu herkästi lukiolaisia, joilla urasuunnitelmat ovat selvillä ja jotka hakevat vahvistusta omille mietteilleen tulevasta. Opinto-ohjaaja nähdään tiedon välittäjänä ja etenkin ohjauksen oppitunneilla kerrotaan jatko-opintomahdollisuuksista. Heikosti urasuunnitelleet lukiolaiset eivät koe yksilöohjausta tarpeellisenä, sillä he eivät näe mihin ohjausta tarvitsisivat tulevaisuuden suunnitelmien ollessa vielä epävarmoja. Ohjausta tulisi voida kohdentaa entisestään opiskelijoille, joiden urasuunnitelmat ovat vasta muotoutumassa tai joilla niitä ei vielä ole, sillä he tarvitsisivat ohjausta eniten. Haasteena on, miten kyseiset lukiolaiset saataisiin hakeutumaan ohjauksen pariin, sillä he mieluummin lykkäävät suunnitelmien luomista myöhemmäksi, kuin ottaisivat asian puheeksi. Tulosten mukaan uudistuksista ei ole saatu tarpeeksi tietoa ohjauksen oppitunneilta, mutta etenkin heikon ja keskivahvan urasuunnittelun ryhmän lukiolaiset eivät ole motivoituneita sitä itse hankkimaan. He kokevat opinto-ohjaajan olevan vastuussa tiedon jaosta ilman, että itse tarvitsee tehdä aloitetta tietoa saadakseen.

8.3 Luotettavuuden arviointi ja eettisyys

Noudatimme tutkimuksen teon ajan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eli TENK:n edellyttämien hyvän tieteellisen käytänteiden mukaisesti. Nämä käytännöt koostuvat muun muassa rehellisyydestä, yleisestä huolellisuudesta sekä tarkkuudesta tutkimustyön jokaisessa vaiheessa. Näiden toimintatapojen lisäksi käytimme tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia sekä eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. TENK on määritellyt ihmistieteille tärkeimmät kolme eettistä periaatetta, jotka ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen ja yksityisyys ja tietosuoja. (TENK 2012, 6; TENK 2019.) Näiden periaatteiden toteutuminen näkyi siinä, että tutkittavat saivat itse päättää millä tavoin ja kuinka paljon ajatuksistaan kertovat. Kerroimme tutkittaville avoimesti tutkimuksen kulusta sekä mahdollisuudestaan saada tietoja tutkimuksesta.

Pyrimme toteuttamaan tutkimuksen mahdollisimman läpinäkyvästi ja avaamaan tarkasti jokaisen vaiheen toteutuksen siten, että tutkimus on toistettavissa. Tutkimus on toteutettu vuosina 2018-2019, jolloin korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset ovat olleet vielä kesken ja tämä näkyy lukiolaisten epätietoisuudessa tulevista muutoksista. Aineisto on kerätty toisen ja kolmannen vuosikurssin lukiolaisilta, jotka opiskelevat yleislukiossa. Tulokset olisivat voineet olla eriäviä, mikäli tutkimukseen olisi otettu erikoislukion lukiolaisia mukaan. Keräsimme tutkimukseen aineiston kahdella tapaa, mikä osoittautui toimivaksi ja toisiaan tukeviksi tavoiksi kerätä aineisto. Kirjoitelmien muodossa saimme kokonaiskäsityksen aiheesta ja haastattelut tukivat sekä syvensivät tietoa. Tiedostamme, että tutkimukseemme vaikuttaa tutkijat ja meidän subjektiiviset kokemuksemme sekä näkemyksemme. Vaikka pyrimme objektiivisuuteen, se ei kuitenkaan laadullisessa tutkimuksessa ole täysin mahdollista (McLeod 2011, 266). Tutkija ei kykene milloinkaan olemaan täysin objektiivinen vaan omat kokemukset ja historia vaikuttavat aina ajatteluun sekä tutkimukseen.

Tutkimus on aineistolähtöinen, jonka vuoksi valitsimme käytettävän teorian aineistoon perustuen. Aineistossa esiintyi erilaiset päätökset, niin lukio-opinnoista kuin tulevaisuuden suunnitelmista. Tämän vuoksi päädyimme käyttämään tässä tutkimuksessa kognitiivisen informaation prosessoinnin teoriaa sekä siltamallia, jotka toimivat hyvin teoriapohjana. Mallit

tukevat toisiaan ja molemmista malleista löytyi tutkimustuloksia tukevia tekijöitä. Tutkimuksessa on saatu yhdistettyä teoria sekä tutkimustulokset toisiinsa ja ne puoltavat päätöksentekoprosessiin tarvittavaa aikaa.

8.4 Loppupäätelmät ja jatkotutkimusideoita

Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten ja lukion tulevan lakiuudistuksen myötä vaarana voi olla, että lukion rakenne muuttuu ”kolmevuotiseksi valmennuskurssiksi” kohti jatko-opintoja. Tutkimustulosten mukaan lukiolaiset ovat jo tällä hetkellä stressaantuneita tulevasta ja uupuneita lukio-opinnoissaan. Tämä tutkimus korostaa myös sitä, että lukiolaisilla tulisi olla aikaa ja rauhaa miettiä tulevaisuuttaan ja jatkokoulutusvaihtoeitoja. Tulevaisuus tulee näyttämään, miten lukiolain uudistus tulee vaikuttamaan korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten toimivuuteen. Tällaisenaan tämä tutkimus osoittaa, että kaikki lukiolaiset eivät kykene tekemään urasuunnitteluun kuuluvia päätöksiä nykyisessä aikataulussa.

Jatkotutkimusaiheena tärkeää olisi tutkia, miten urasuunnittelua voitaisiin aikaistaa ja lisätä peruskouluun tai vaihtoehtoisesti, kuinka lukion alkuun saataisiin lisää aikaa pohtia lukiossa tehtäviä valintoja ja tulevaa korkeakouluun hakeutumista. Lisäksi lukiolain uudistuksen myötä olisi merkittävää tutkia, auttaako se lukiolaisia tekemään urasuunnitteluun liittyviä päätöksiä aiemmin ja kokevatko lukiolaiset urasuunnittelulle annetun ajan riittäväksi.

Vaikuttaa siltä, että Suomen hallitus tekee päätöksiä taloudelliset tarpeet edellä, ottamatta huomioon lukiolaisten yksilöllisiä valmiuksia suunnitella ja tehdä päätöksiä tulevaisuudessaan. Jokaiselle lukiolaiselle ei ole järkevintä hakeutua lukion jälkeen suoraan korkeakouluun, mikäli urasuunnitelma ei ole vielä muotoutunut. Toisille välivuodet ja aika pohtia tulevaisuuden suuntaa voisivat taata pidempiä työuria keskeytettyjen opintojen sijasta. Jokaiselle tulisi taata tarvittava aika pohtia omaa urasuunnitelmaa ja saada tukea sekä ohjausta sen rakentamiseksi.

LÄHTEET

- Aapola-Kari, S. & Wrede-Jääntti, M. 2017. Perinteisiä toiveita, nykyhetken kiinnittyviä pelkoja - nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa: S. Myllyniemi (toim.). Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. 159-176.
- Aarnikoivu, H. 2010. Työelämätaidot: menesty ja voi hyvin. Helsinki: WSOYpro.
- Ahola, S., Asplund, R. & Vanhala, P. 2018. Opiskelijavalinnat ja korkeakouluopintojen nopeuttaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 25/2018. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/6354562/25-2018-Opiskelijavalinnat_pdf.pdf/b05d67c2-d434-4d77-82f6-22d68c8199ba?version=1.0
- Ammattikorkeakoululaki 932/2014.
- AMK-opiskelijavalinnat. Tulevaisuuden valintoja kehittämässä. <http://www.amk-opiskelijavalinnat.fi/> [Luettu 26.3.2019]
- Auerbach, C. F. & Silverstein, L. B. 2003. Qualitative data: an introduction to coding and analysis. New York: New York University Press.
- Buchmann, M. 1989. The script of life in modern society. Entry into adulthood in a changing world. Chicago: The University of Chicago Press.
- Burr, V. 2015. Social Constructionism. Third Edition. Hove, East Sussex; New York: Routledge, Taylor & Francis Group 2015.
- Dallos, R. & Vetere, A. 2005. Researching psychpsychotherapy and counselling. Open University Press
- Eccles, J. S. & Roeser, R.W. 2011. Schools as Developmental Contexts During Adolescence.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Fontana, A. & Frey, J. H. 2000. The interview: From structured questions to negotiated text. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage Publications, 645-672.
- Gadassi, R., Gati, I. & Dayan, A. 2012. The adaptability of career decision-making profiles. Journal of Counseling Psychology 59 (4), 612-622
- Gaskell, G. 2000. Individual and group interviewing. Teoksessa: G. Gaskell & M.W. Bauer. (Toim.) Qualitative researching with text, image and sound: a practical handbook. London: Sage 2000.
- Gati, I., Krausz, M. & Osipow, S. 1996. A taxonomy of difficulties in career decision making. Journal of Counseling Psychology 43 (4), 510-526
- Gomm, R. 2004. Social Research Methodology: a critical introduction. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Porvoo: WSOY.
- Grönholm, P. 20.4.2019. HS selvitti: Osa lukiolaisista on niin stressaantuneita, että heitä ahdistaa ja itkettää joka päivä. Helsingin Sanomat. [Luettu 21.4.2019]

- Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain 36 ja 38 §:n, ammattikorkeakoululain sekä opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annetun lain muuttamisesta. HE 44/2012.
- Hautamäki, J., Säkkinen, T., Tenhunen, M-L., Ursin, J., Vuorinen, J., Kamppi, P. & Knubb-Manninen, G. 2012. Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulutuksen näkökulmasta. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvosto.
- Herranen, J. 2014. Oikeita valintoja ja taktikointia, koulutustakuu nuorten elämänsä ohjaajana. Teoksessa: A. Gretscher, K. Paakkunainen, A-M. Souto & L. Suurpää. (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 150-153
- Hesse-Biber, S., & Leavy, P. 2011. The practice of qualitative research (2nd edition). SAGE.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi 2009
- Holma, J. 2001. Mistä puhutaan kun puhutaan narratiivisuudesta? Teoksessa R. Rinne & J. Seikkula (toim.) Ja äkisti uusi aikakausi. Helsinki Suomen Mielenterveysseuran Psykoterapiataitojen instituutti. 131-144
- Holstein, J. & Gubrium, J.F. 1995. The active Interview – Qualitative Research Methods Series 37. Thousand Oaks: Sage publication.
- Kieshok, T., Black, M. & McKay, R. 2009. Career decision making: The limits of rationality and the abundance of non-conscious processes. Journal of Vocational Behavior 75. 275–290
- Kirkpatrick Johnson, M. & Mortimer, J. T. 2002. Career Choice and Development from a Sociological Perspective. Teoksessa: D. Brown & Associates: Career Choice and Development. San Francisco: Jossey-Bass. 37-84.
- Kojo, M. 2010. Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. Nuorisotutkimus 2010 (2), 25-35. <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2010/2/laajentu.pdf>
- Krippendorff, K. 2013. Content Analysis: An Introduction to its Methodology. Los Angeles: Sage cop.
- Kvale, S. 2007. Doing interviews. Los Angeles: SAGE 2007
- Kvale, S. & Brinkmann, S. 2009. InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing. 2. ed. Los Angeles: Sage.
- Käyhkö, M. 2008 Kädenjälki näkyviin. Koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset. Teoksessa: T. Tolonen (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 83. Tampere: Vastapaino
- Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä 2005/672. Annettu Helsingissä 26.8. 2005
- Lent, R. W. & Brown, S. D. 2013. Understanding and facilitating career development in the 21st Century. Teoksessa: S. D. Brown & R.W. Lent. (toim.) Career development and counseling: putting theory and research to work. Hoboken, N.J. : Wiley cop. 2013.
- Lerkanen, J. 1999. Ammattikorkeakoulun aloittavien opiskelijoiden koulutus- ja uravalinnan

Ongelmat. Lisensiaatintutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Lerikkanen, J. 2011a. Nuorten ohjaustarpeiden arviointi. Teoksessa H. Kasurinen, E. Merimaa & J. Pirttiniemi (toim.) OPO – Opinto-ohjaajan käsikirja. Oppaat ja käsikirjat 2011:3. Helsinki: Opetushallitus. 45-54
- Lerikkanen, J. 2011b. Siltamalli koulutus- ja uravalinnan tukena. Teoksessa H. Kasurinen, E. Merimaa & J. Pirttiniemi (toim.) OPO – Opinto-ohjaajan käsikirja. Oppaat ja käsikirjat 2011:3. Helsinki: Opetushallitus. 55-62
- Lukiolaki 1998/629. Annettu Helsingissä 21.8.1998.
- McLeod, J. 1999. *Practitioner Research in Counselling*. London: SAGE
- McLeod, J. 2011. *Qualitative Research in Counselling and Psychotherapy*. 2nd edition. Los Angeles: SAGE
- Meijers, F., Kuijpers, M. & Gundy, C. 2013. The relationship between career competencies, career identity, motivation and quality of choice. *International Journal for Educational and Vocational Guidance* 13 (1), 47–66
- Meriläinen, M., Puhakka, H. & Sinkkonen, H-M. 2015. Tiedon löytäminen Internetistä ja sen ymmärtäminen osana nuorten ammatinvalintaa koskevaa päätöksentekoa. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja* 46(2015): 1, 36-47.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. 2. Painos. Thousand Oaks, CA.: SAGE
- Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. 2018. Tilasto-osio. Teoksessa: E. Pekkarinen & S. Myllyniemi. *Opin polut ja pientareet: nuorisobarometri 2017*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry 2018.
- Mäkinen, S. 2015. Näköaloja toimijuuteen nuoruuden siirtymissä ja suunnanotoissa. Teoksessa: Kauppila, P.A., Silvonen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.) *Toimijuus, ohjaus ja elämänsäntä*. 103-128
http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1747-8/urn_isbn_978-952-61-1747-8.pdf
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiassa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymä vaiheissa. Arviointi 8/2002. Opetushallitus.
- Nurmi, J-E. 2003. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa: P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.): *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WS Bookwell Oy. MITKÄ SIVUT TEOKSESTA
- Nurmi, J-E. 2014. Nuoruuden haasteet. Teoksessa: S. Määttä, L. Kiiveri & L. Kairaluoma (toim.). *Otetta opintoihin*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti. MITKÄ SIVUT?
- OHA-forum. 2019. Yliopistojen opiskelijavalintojen uudistamishanke. <http://oha-forum.fi/hankkeet/karkihanke/> [Luettu 26.3.2019]
- Opetushallitus. 2015. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2015:48.
- Opetushallitus. 2018a. Lukiokoulutus. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus [Luettu 4.5.2018]

- Opetushallitus. 2018b. Ylioppilastutkinto. https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/lukiokoulutus/ylioppilastutkinto [Luettu 3.10.2018]
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79291/okm37.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusta tarvitaan koulutustason nostamiseksi. https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/korkeakoulujen-opiskelijavalintauudistusta-tarvitaan-koulutustason-nostamiseksi [Luettu 24.10.2018]
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. Uusi lukio. <https://minedu.fi/uusilukio> [Luettu 1.4.2019]
- Opintopolku. 2019a. Ammattikorkeakoulujen todistusvalinnassa käytettävät pisteytysmallit 2020. <https://opintopolku.fi/wp/opo/korkeakoulujen-haku/mika-korkeakoulujen-opiskelijavalinnoissa-muuttuu-vuoteen-2020-menessa/ammattikorkeakoulujen-todistusvalinnassa-kaytettavat-pisteytysmallit/> [Luettu 26.3.2019]
- Opintopolku. 2019b. Mikä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa muuttuu vuoteen 2020 mennessä? <https://opintopolku.fi/wp/opo/korkeakoulujen-haku/mika-korkeakoulujen-opiskelijavalinnoissa-muuttuu-vuoteen-2020-menessa/> [Luettu 26.3.2019]
- Opintopolku. 2019c. Yliopistojen todistusvalinnan pisteytykset. <https://opintopolku.fi/wp/opo/korkeakoulujen-haku/mika-korkeakoulujen-opiskelijavalinnoissa-muuttuu-vuoteen-2020-menessa/yliopistojen-todistusvalinnat-2020> [Luettu 24.4.2019]
- Parsons, T. 1962. Youth in the context of American society. *Daedalus (Youth: Change and Challenge)* 91 (1), 97–123.
- Patton, W. & McMahon, M. 1999. *Career development and systems theory: a new relationship*. Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Peterson, G. W., Sampson J. P., Jr., Lenz J. G., & Readon R. C. (2002). *A Cognitive Information Processing Approach to Career Problem Solving and Decision Making*. Teoksessa: D. Brown. *Career Choice and Development*. San Francisco: Jossey-Bass. 312–369
- Piirainen, J. 19.01.2019. “tuleva korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus hämmentää koulumaailmaa – “virheille ei tässä systeemissä jää varaa”” MTV uutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tuleva-korkeakoulujen-opiskelijavalintauudistus-hammentaa-koulumaailmaa-virheille-ei-tassa-systeemissa-jaa-varaa/7244752#gs.c0f6bg>
- Polkinghorne, D. E. 2005. Language and Meaning: Data Collection in Qualitative Research. *Journal of Counseling Psychology*. 52(2), 137-145.
- Punch, S. 2002. Research with children. The same or different from research with adults? *Childhood* 9, 321–341.
- Pursiainen, J., Rusanen, J. & Partanen, S. 2016. Lukion tärkein ainevalinta? *Dimensio* 4/2016. 21–24.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori, & L. Tiittula. (toim.): *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Gummerus. Jyväskylä. MITKÄ SIVUT TEOKSESTA

- Savickas, M. L. 2005. The theory and practice of career construction. Teoksessa R. W. Lent & S. D. Brown (toim.). Career development and counseling: Putting theory and research to work. Hoboken, New Jersey: John Wiley, 42–70.
- Seginer, R. 2003. Adolescent future orientation: An Integrated Cultural and Ecological Perspective. Online readings in psychology and culture, 6(1).
- Silverman, D. 2001. Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. Lontoo: SAGE Publications Ltd.
- Soininen, M. & Merisuo-Storm, T. 2009. Kasvatustieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopisto: Rauman opettajankoulutuslaitos.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2018. Koulutukseen hakeutuminen 2017. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/khak/2017/khak_2017_2018-12-13_fi.pdf
- Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V-M. 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen kysymyksiin. Tampere: Tampereen yliopistopaino
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuononen, M. 2016. ”mie oon aina tienny, et meen lukioon” – Lukiokoulutusvalintojen rakentuminen peruskoulun päättöluokalla. Teoksessa: M. Tuononen & M. Vanhalakka-Ruoho. (toim.) Ammatilliseen vai lukioon: nuoren suunnanottoja perheen kehystämänä. Joensuu. (SIVUT?)
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK. 2019. Eettinen ennakoarviointi ihmistieteissä. <https://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-ihmistieteissa#1> [Luettu 27.3.2019]
- Valtioneuvoston kanslia / VNK. 2015. Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.
- Valtioneuvoston kanslia / VNK. 2016. Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015-2019. Päivitys 2016.
- Valtioneuvoston kanslia. 2018. Ratkaisujen Suomi: Hallituksen toimintasuunnitelma 2018-2019. Valtioneuvoston julkaisusarja 27/2018.
- Vanhalakka-Ruoho, M. 2010. Relational aspects in career and life-designing of young people. International Journal for Educational and Vocational Guidance 10 (2), 109–123
- Vesanen, M., Thuneberg, M., Reinikainen, H. & Mikkilä, J. 2011. Lukio 2.0. Helsinki: Suomen lukiolaisten liitto.
- Vuorinen, R. 2004. Tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksia ohjaustyössä. Teoksessa Kasurinen, H. (toim.): Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Opetushallitus: Vammala. 145-175.
- Wallius, A. 8.5.2017. Tutkimus: Lukion pitkä matematiikka on lähes 90-prosenttinen tae opiskelupaikasta. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-9595086>
- Yliopistolaki 558/2009.

LIITE 1 Kirjoitelmalomake

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

KORKEAKOULUHAKU-UUDISTUS, MITÄ AJATTELET SIITÄ?

Olemme kiinnostuneita korkeakoulujen opiskelijavalintauudistusten heijastumisesta lukiolaisten tulevaisuudensuunnitteluun ja lukio-opintoihin.

Mitä ajatuksia korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus herättää sinussa?

Voit käyttää apunasi seuraavia kysymyksiä:

Miten olet suunnitellut lukio opintojasi, esim. kurssivalinnat ja kirjoitettavat aineet?

Millaisia valintoja olet tehnyt lukio-opinnoissasi ajatellen tulevaisuudensuunnitelmiasi?

Miten korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus on heijastunut lukio-opintoihisi sekä tulevaisuuden tavoitteisiisi?

Millaisia ajatuksia aihe on herättänyt kavereiden tai perheen kesken?

KERRO OMIN SANOIN

Annann luvan käyttää vastaustani osana tutkielman aineistoa Kyllä Ei

Sukupuoli Tyttö Poika Muu En halua kertoa

Lukio-opintojen aloitusvuosi 2018 2017 2016 2015

Haluaisimme tämän lisäksi haastatella aiheeseen liittyen muutamaa opiskelijaa. Jos haluat osallistua haastatteluun, jätä tähän esim. puhelinnumerosi niin otamme sinuun yhteyttä

TIETOJEN LÄHETYS

Tallenna

LIITE 2 Haastattelurunko

Perustiedot:

- Suostumus haastatteluun
- Opiskelijan ikä
- Sukupuoli
- Koulu
- Milloin on aloittanut lukion
- Mikä on tämän hetkinen tilanne opinnoissa
- Perhe, vanhempien koulutus

Miksi lukioon

- Miten mennyt peruskoulu
- Millä perustein valinnut lukion
- Mitä muita vaihtoehtoja pohtinut
- Millä perusteella juuri tähän lukioon

Lukio-opinnot

- Mitä valintoja lukiossa ja millä perustein
- Mitä mieltä opinnoistasi, mikä on ollut parasta lukiossa
- Mikä lukio-opinnoissa on ollut helppoa, mitkä ovat vahvuuksia
- Onko opinnoissa ollut erityisiä haasteita

Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus

- Mitä opinto-ohjaaja on puhunut jatko-opinnoista
- Mitä tarkoitetaan korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksesta puhuttaessa
- Mitä ajatuksia se herättää, mitä merkitsee, miten näyttäytyy elämässä tällä hetkellä
- Mitä kautta saanut tämän hetkiset tiedot uudistuksesta
- Mitä ajatuksia tämä on herättänyt perheen ja ystävien kesken
- Onko aiheen käsittely ollut riittävää opinto-ohjauksessa ja millä perustein
- Haluaako saada aiheesta lisätietoa, ja mistä sitä lähtisi etsimään
- Millainen on ollut muiden opettajien rooli osana tulevaisuudensuunnitelmia

Tulevaisuus

- Millaisia ajatuksia tulevaisuus herättää
- Millaisia tavoitteita/unelmia tulevaisuuden suhteen
- Mitä lukion jälkeen
- Missä haluaisi työskennellä
- Millaisia ajatuksia tulevaisuuden suunnittelu on herättänyt perheen ja ystävien kesken
- Millaisia asioita ei ole uskaltanut tai halunnut ottaa puheeksi opon, kaverien tai vanhempien kanssa

Korkeakouluopinnot osana tulevaisuutta

- Mitä korkeakoulutus merkitsee
- Missä roolissa näkee opinnot tulevaisuuden suunnitelmiesi tavoittamisessa
- Miten aiot saavuttaa tulevaisuuden tavoitteesi? Millaisia konkreettisia suunnitelmia on?
- Miten korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus on vaikuttanut ajatuksiin liittyen tulevaisuutta

Lopetus

- Mitä muuta haluaa vielä sanoa
- Mitä ajatuksia haastattelu herätti